MB
157.753

INTEGRÁLT MŰVÉSZETI NEVELÉS

(Mese—vers, ének—zene, játék—rajz)

Kárpátaljai Magyar Könyvek

INTEGRÁLT MŰVÉSZETI NEVELÉS

(Mese–vers, ének–zene, játék–rajz)

Kárpátaljai Magyar Könyvek

76

Sorozatszerkesztő: Dupka György

A kiadvány megjelenését a
Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma
támogatta

Borító: Jankovics Mária

© dr. Árpa István

Megjelent az Intermix Kiadó gondozásában
A kiadásért felel a kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: R. Bulecza Rozália
ISBN 963 8352 221
ISSN 1022 02 83

Szedte és tördelte: Sándor Mária
Készült a Patent Rt.–ben
Felelős vezető: Negre Viktor
Forgalomba kerül megállapodás szerinti áron

INTEGRÁLT MŰVÉSZETI NEVELÉS

(Mese–vers, ének–zene, játék–rajz)

Módszertani ajánlások óvodások és általános iskolák alsó osztályos tanulóinak esztétikai neveléséhez

Összeállította: dr. Árpa István

INTERMIX KIADÓ
UNGVÁR — BUDAPEST

212492

MB 157.753

1597

Mese–vers, ének–zene, játék–rajz mint integrált művészeti nevelés

(Módszertani ajánlások)

A zenei nevelés és oktatás feladata, hogy a gyermeket a magyar mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen az ösztönös utánzásra, később a tudatos éneklésre, fejlessze a ritmusérzéket és olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát. A kodályi elvekhez híven a gyerekeknek a legértékesebb zenei anyagot kell nyújtani: a néphagyományt, a felnőtt játékát a gyermekkel, meghallgatásra pedig népdalokat hangulatkeltésként. A zenei nevelés (oktatás) alapja az éneklés. A zenei készségek kiművelésére pedig nélkülözhetetlen a zenei hallás, a ritmusérzék és a gyermeki alkotás. A versekben, mesékben fellelhető az anyanyelvi beszéddallam, a helyes hanglejtés, a fonetika és a fonológia hangtudománya. Így tehát az integrált művészeti neveléssel a rajzórákon a gyermekek sokoldalú érzékletes látási–tapintási–mozgási tapasztalatokat szereznek. Fokozatosan növekszik ábrázolási gyakorlottságuk, fejlődnek képességeik.

* * *

Az óvodások, iskolások a művészeti tantárgyakból ismereteiket — bár ezek a tantárgyak egy tőről fakadnak — külön fogalmakként sajátítják el. Kétségtelen, hogy így az ismeretek és készségek szétforgácsolódnak.

Szükség van tehát egy olyan módszertani útmutatásra, amely a művészeti tantárgyak összefogásával széles látókörű, sokoldalú, alkotó és esztétikai értékekre érzékeny nemzedék nevelésére törekszik. Ebben szeretnék segítséget nyújtani a tanítóknak, nevelőknek.

Célszerűnek tartom a lehető legegyszerűbb formában egyesíteni a művészeti értékeket befogadó, alkotó személyiség kialakítását. Ezt pedig olyan tantárgyak keretén belül kívánatos megoldani mint az irodalom, ének–zene, gyermekjátékok, rajz. Jelenleg tanításukhoz az ének–zene órákra biztosított óraszámkeretet ajánlom felhasználni. Ez az integrált művészet–nevelési óra (heti két alkalommal), amely a többi tantárggyal együtt láncszerűen kiegészíti egymást. Az egyes órák önmagukban is érintenek társművészeti területeket. A művészeti órák felépítése azonban lehetővé teszi, hogy az integrált (mese–vers, ének–zene, játék–rajz) művészet–nevelést mint esztétikumot emeljük ki az oktatási folyamatból.

A módszertani segédeszköz (ajánlások) összeállításánál figyelembe vettem a gyermek fejlődési szakaszait. Különös gondot fordítok a helyi hagyományok felelevenítésére, a különböző nemzetiségek együttélési tradícióinak megőrzésére.

Engedtessék meg, hogy egy gyermekdal ürügyén didaktikai magyarázattal szolgáljak a zenei nevelés transferhatásáról, mégpedig Nemesszeghy Lajosné–Szentkirályi Márta, a Kecskeméti Kodály Zoltán Ének–Zene Általános Iskola alapítójának emlékére a következő idézettel:*

"Hajlik az erdő"

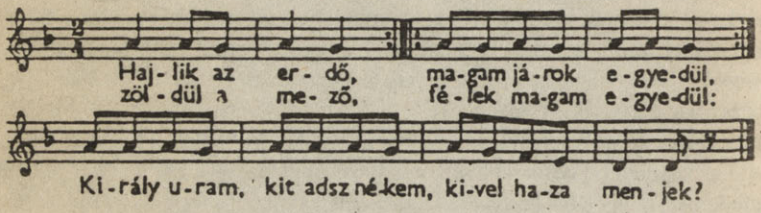

A dallam — az érzések hangokkal való kifejezése.

Hajlik ... — az egyenestől a görbületben eltérő vonal.

Zöldül ... — a szivárvány színei között a sárga és a kék közé eső szín, olyan mint a friss fű vagy falevél.

Járok ... — (Járja az erdőt) gyalog, többször és több helyen végigmegy rajta. A kisgyerek körfirkával rajzol és evvel egész embert jelöl.

Félek magam, egyedül — kisgyermekkori félelmek, megannyi fantáziát kiváltó körülmény pozitív és negatív vonatkozásban.

Az integrált művészeti nevelésnek jelentős transferhatása van a személyiség kialakulására. Programunk Kodály Zoltán ének–zene nevelési koncepcióira épül. Közvetlen hatással volt ennek a módszertani segédeszköznek a kialakítására Nemesszeghy Lajosné-Szentkirályi Márta, Forrai Katalin, Kokas Klára és sok más kiváló magyar zenepedagógus és etnomuzikológus tevékenysége.

Azzal adom át ezeket a módszertani ajánlásokat az óvodai nevelők, az alsó osztályos tanítók számára, hogy annak gyakorlati alkalmazása sok új dalt, játékot, rajzos ötletet ad a benne foglaltak kiegészítéséhez.

* * *

---

* Az idézet Székácsné Vida Máriától és Kozma Katalintól való A művészeti nevelés hatásrendszere c. könyvből. Akadémiai Kiadó, Budapest 1980. 16. old.

Az integrált művészeti órák megtartásához hogyan alkalmazzuk a módszertani ajánlásokat, erre egy személyes példával szeretnék válaszolni. 1964–ben Magyarországon rendezték meg az UNESCO keretében az ISME (Nemzetközi Zenenevelési Bizottság) soros konferenciáját. Ekkor nyílt rá lehetőségem, hogy elbeszélgessek Kodály Zoltánnal a magyar iskolások zenei neveléséről és az úgynevezett "Kodály módszerről".

— Mások Kodály módszerről nyilatkoznak, én zenepedagógiai koncepciókat alakítottam ki. — mondotta a tanár úr. — Mégis hogyan érték el a magyarországi iskolák ezt a nívót? — kérdeztem. Kodály Zoltán nem szeretett hosszan és sokat beszélni, röviden így folytatta: "... ön vegye elő azt a kis gyermekdalt. Olvassa el szövegtartalmát a magyar beszéddallam zeneiségével, énekelje el a kottaanyag (ének) dallamát, élje bele magát a "zenemű" tartalmába, játékosságába, mesevilágába, kísérelje meg a gyermek képzeletvilágával megtalálni a játékosságot, mozgást — meglátja, megtalálta a "módszertant"".

Valóban, a gyermekdalban benne van minden: irodalom, (mese–vers) ének, zene, mozgás, rajz, előadási elképzelés, a teljes didaktikai folyamatosság. Én is azt ajánlanám a nevelőknek, oktatóknak, hogy az egyes lapokon látható témát: rajzban, kottában, leírásban vagy mesében, mondókában vagy találós kérdésben éljék át és tárják a gyerekek elé. Ha ezt elfogadják mint tanmenet–javaslatot és a gyerekekkel játékosan tudatosítják a tananyagot, bizonyosak lehetnek, hogy a gyerekek esztétikai élményként fogják átélni az órát.

Nincs mindenre és mindenki számára állandó pedagógiai recept, szabvány. Adjunk szabad teret a gyerekek fantáziájának, alkotó képességének (néha még tanulhatunk is tőlük).

Mutassanak be és engedélyezzenek több szabad játékot a gyermekeknek. Az énekoktatást is hassa át a nemzetiségi (nemzeti) szellem és ez alapvetően meghatározza magát az oktatást. A magyar dalokat úgy énekeljék, hogy ne csak a szöveg hangozzék magyarul, hanem a dallam is. Sajátos magyar jelleget népi gyermekdalainkban keveset találhatunk Kárpátalján. Ezek inkább szövegükben és cselekményeikben követnek bizonyos helyi hagyományt.

Többen még ma is erőteljes, szép népdalainkat — bár jámbor szándékkal — megváltoztatott, a legtöbb esetben megrontott szöveggel énekeltetik a gyermekekkel, ami nemcsak elítélendő ízléstelenség, irodalom elleni vétség, hanem pedagógiai tapintatlanság is.

A kárpátaljai magyar családok gyermekeinek hangképzése túlnyomórészt a félhangnélküli ötfokú rendszerben mozog. Ez megegyezik a legtöbb kultúrnemzet gyermekdalainak hangrendszerével. Fontos ezt leszögezni a két- vagy háromnyelvűségben élő határontúli magyar kisebbségek gyermekei szempontjából.

Az anhemiton pentatónia által megtalálható a közös nevező az azonos dallamú (más-más anyanyelvi szövegű) gyermekdalok tantervi alkalmazására.

Kodály Zoltán tanácsa egy "előretekintés". Szabadnak hagyott gondolataimmal és elképzeléseimmel felfedező útra indultam az óvodások és kisiskolások körében. Két évtizeden át útitársunk volt a mese, a képzelet, a mozgás, az alkotás és a játék. A zene segítségével utaztunk dallamországba, majd bebarangoltuk zeneországot. Szabadon szárnyalt a képzeletem és szabaddá tettem a gyerekek képzeletét is. Ajánlásaim egyszerűek, tiszták, érthetők és könnyedén megtanulhatók.

A hangokat az anyanyelv beszéddallamából merítem, a zenét a zenei anyanyelvben keresem. Kutatom, feltárom és őrzöm a hagyományokat, népszokásokat, gyermekjátékokat és szívembe zárom eredeti, érintetlen szellemiségüket.*

Kérem azokat, akik megértették szándékaimat, tartsanak velem felfedező útjaimon a gyermeki mese- és zenevilág birodalmába, az áhított tiszta vallási és erkölcsi életbe.

dr. Árpa István

---

* *Magyarázat:* Az eseménynaptár nem előfeltétele a tananyagnak. A rajzok, versek, mondókák kiegészíthetik a nevelő, tanító pedagógiai tevékenységét. A naptár lehetőséget nyújt a tanulóknak és a tanítónak önállóan kreálni játékot, táncot, dalcsokrot.

A tananyag követi az ének–zene oktatás tantervét, ugyanakkor figyelembe veszi az eseménynaptárt is.

SZEPTEMBER

Szeptemberben a tanítónéni örül, hogy üdvözölheti tanítványait.

Hagyományok, népszokások

Kisasszony napja (szeptember 8.)

Az ünnep magyar elnevezése a néprajzi szakirodalom szerint a XV. századig vezethető vissza. Mária születésnapját már a VII. században is ilyenkor ünnepelték.

Szent Mihály napja (szeptember 29.)

A nyári időszámítás szeptember legjelentősebb napjával, Szent Mihállyal ér véget. Egyúttal kezdetét veszi az új ünnepkör is.

Kezdődik az iskola

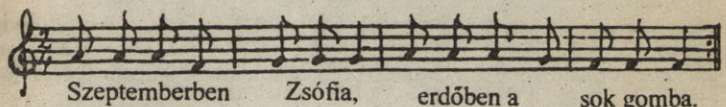

Szeptemberben Zsófia, erdőben a sok gomba.
Gellért, Máté, Jusztina, kezdődik az iskola.

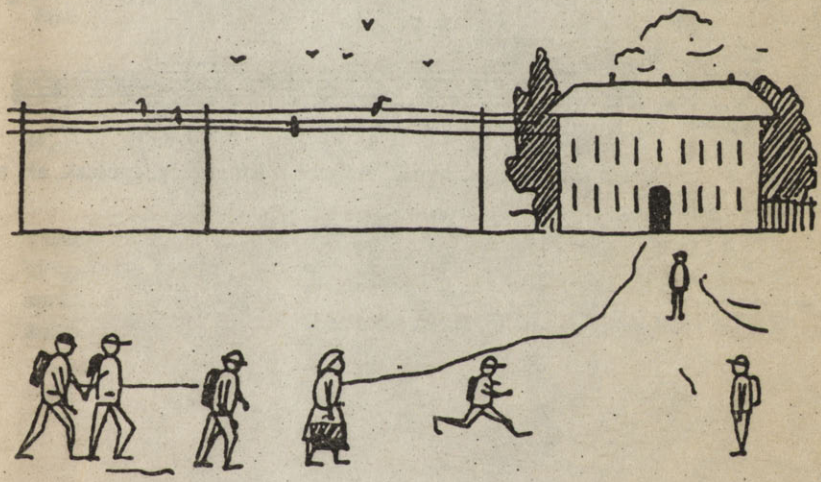

Szalai Borbála

Mi leszek, ha nagy leszek?

Játék közben így beszélget
két gyerek:
— Tudod, Miki, mi leszek,
ha nagy leszek?
Masiniszta! Ez a leghőbb
óhajom,
bejárom a fél világot
vonaton. —
Felel Miki: — Szép a terved,
Jancsikám!
Csakhogy ehhez sok minden kell,
úgy biz ám!
Gyorsvonatod hegyek között
hogyan fut,
hogyha nem lesz sziklába vájt
alagút?
Alagútat én építek
teneked ...
Tudod már, hogy mi leszek, ha
nagy leszek?

Gyermekjáték

A gyerekek két karjukat a dal lüktetésére jobbra–balra párhuzamosan lengetik.

Gyermekjáték

Hinta, palinta ...

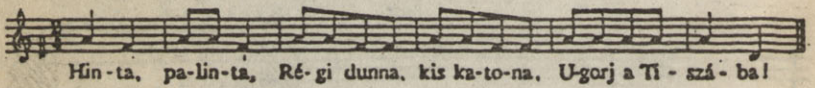

A gyerekek kézen fogva körbenjárnak. Az utolsó hangra leguggolnak, aki a földre ül, kiesik.

Szólásmondás

Akinek a szó nem fáj, nem fáj annak a bot sem.

Nemes Nagy Ágnes

Gesztenyefalevél

Találtam egy falevelet,
gesztenyefa levelét.
Mintha megtaláltam volna
Egy óriás tenyerét.

Ha az arcom elé tartom
látom, nagyobb, mint az arcom.
Ha a fejem fölé teszem,
látom, nagyobb, mint a fejem.

Hogyha eső cseperegne,
nem bánnám, hogy csepereg,
az óriás nappal–éjjel
óriási tenyerével
befödné a fejemet.

Gyermekjáték

Lánc, lánc, eszterlánc ...

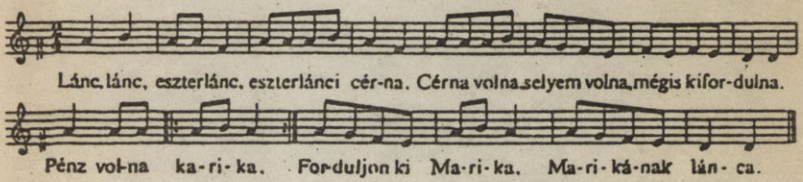

A gyerekek kézen fogva körbejárnak. Akinek a nevét éneklik, az kifordul.

Weöres Sándor

Tudom én már ...

Tudom én már, mit csinálok:
üveges–inasnak állok,
apró tükröket csinálok,
annak örülnek a lányok.

Tudom én már, mit csinálok:
gerencsér–inasnak állok,
apró babákat csinálok,
azon nevetnek a lányok.

Tudom én már, mit csinálok:
asztalos–inasnak állok,
apró ágyakat csinálok,
abban álmodnak a lányok.

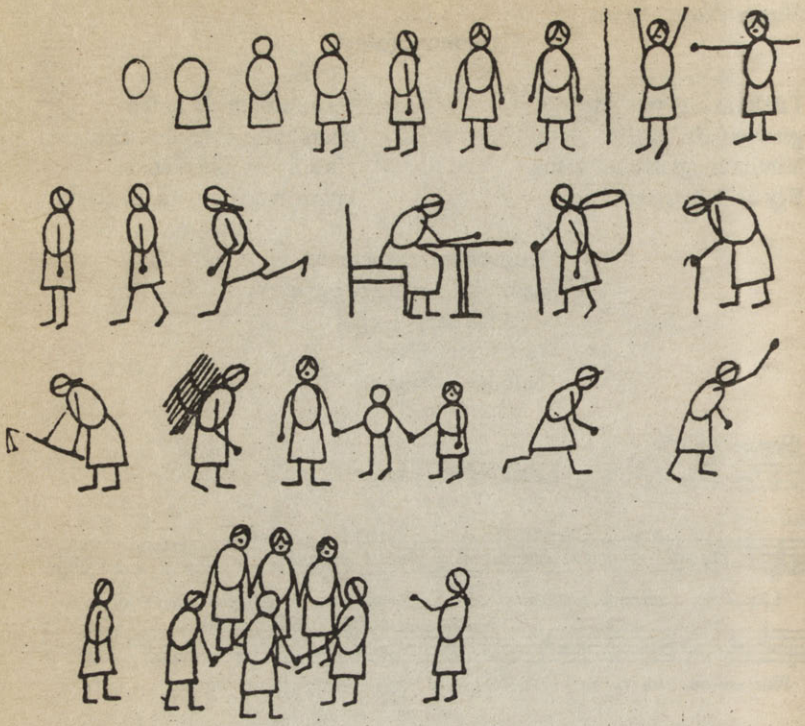

Szólásmondás

A hazug embernek több oka van félni az igazságtól, mint bármi mástól.

Gyermekjáték

Kék selyem kendő ...

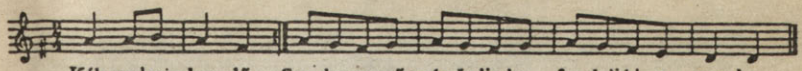

Játék, mint a "Lánc, lánc, eszterlánc"–nál.

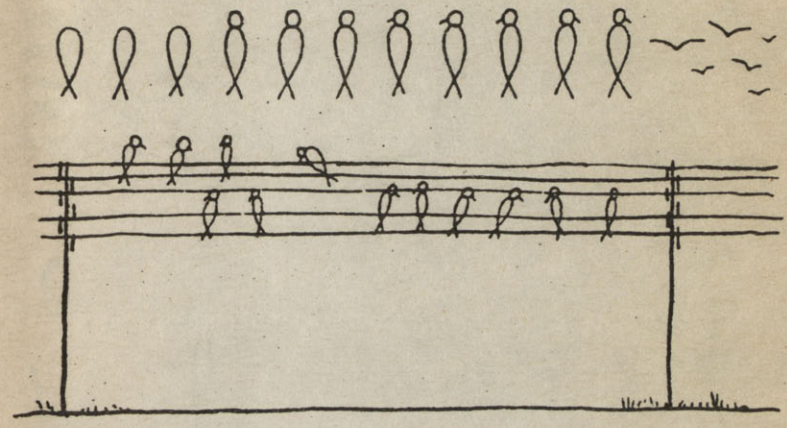

Weöres S. — Árpa I.

Eresz alól

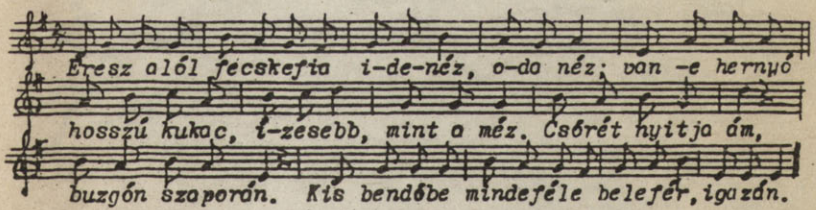

Egyél libám ...

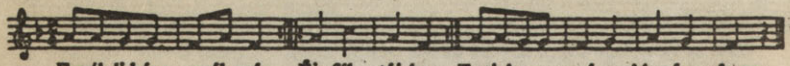
Egyél li-bám, egyél már. Éj- fél táj-ba, Es-ti ha-rangszó-ra, hipp,hopp,hopp.
Nézd a napot, lemegy már. Nyolc ó - rá - ra,

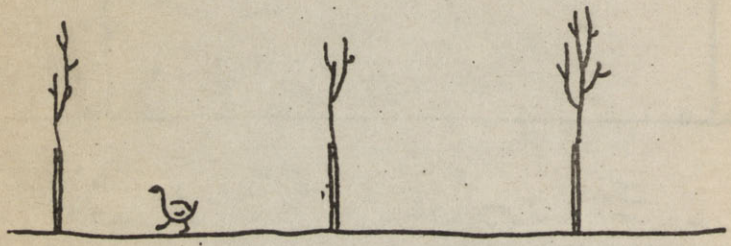

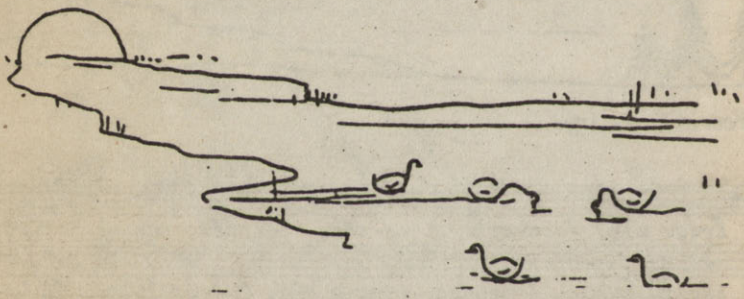

Szalai Borbála

Libakaland

Lenn a tavon a sok liba
barázdálta a vizet.
Anyjuk mellett ott pancsoltak
a sipogó kicsinyek.
Az apróság hangoskodva
lubickolt egy darabig,
aztán anyjuk a tópartra
parancsolta fiait.
Oly édesen tollászkodtak
a napon a kicsinyek,
hogy hirtelen kedvem szottyant
megfogni az egyiket.
Tyű! Dűhös lett az öreg lúd!
Megkergetett, sziszegett,
ijedtemben azt sem tudtam,
hogyan oldjak kereket!
El is kapja szoknyám szélét
a haragos vén liba,
hogyha nem jön idejében,
s ölbe nem kap nagyapa!

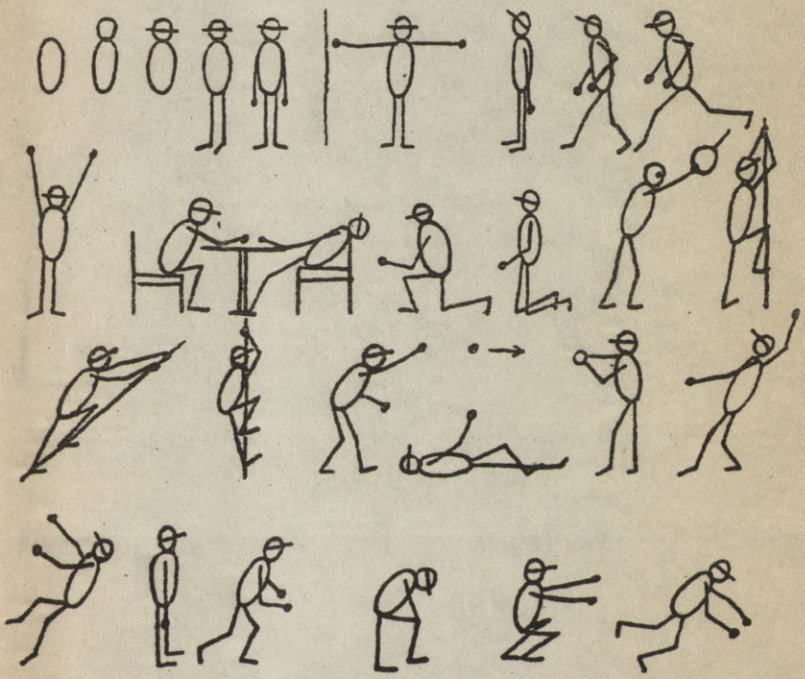

OKTÓBER

Október a hulló levelek hónapja. Október szomorú, színeiben mégis szép.

Hagyományok, népszokások

Vendel napja (október 20.)
Vendel a jószágok és jószágtartók pártfogója, a pásztorok és barmok védőszentje.

Dömötör napja (október 26.)
Dömötört a keleti egyház a harcosok és a pásztorok védőszentjének tekintette. A hagyomány szerint a hős Dömötör október 26–án vértanúhalált halt, mert megtagadta a pogány istenek tiszteletét.

Októberben juhászpörkölt ...

(Tandal)

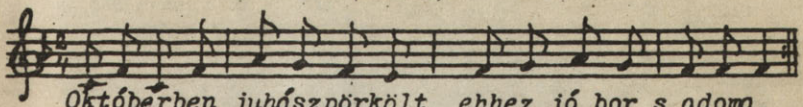

Varga Katalin

Liba–bál

Volt ott mákos rétes,
túróval sült béles,
liba–ormnak illatozó
vaníliás krémes.

Liba–kukta tálalt
ízes béka–sültet,
kék gerlice tojásával
töltött béka–sültet.

No, és a sok jó bor!
Sok is volt a jóból!
Álló este töltöttek
a móri ezerjóból.

Aj, aj, liba–láb, liba–láb!
Kerek réten táncot járó,
táncot lejtő libaláb!

Aj, aj, liba–bál, liba–bál!
Kiskereki, kisbereki
nevezetes liba–bál!

Gyermekjáték

Hej, vára, vára ...

A gyerekek körbejárnak, egy a körön belül ellenkező irányba megy. A "vedd be" szavakra valakit választ, akivel a második éneklésre forog, a kör állva tapsol. A "vesd ki" szavakra az előző körbejáró visszamegy a körbe.

Gazdag Erzsi

Vendégvárás

Jöjj el hozzám hétfőn,
de ne gyere későn!

Jöjj el hozzám kedden!
Hadd nőjjön a kedvem!

Jöjj el hozzám szerdán,
kopogtass a meggyfán!

Csütörtökön jönnél,
tán még itthon lelnél.

Pénteken a kedvem
szétgurul a kertben.

Szombaton, barátom,
a világot járom.

Vasárnap, vasárnap
engemet is várnak.

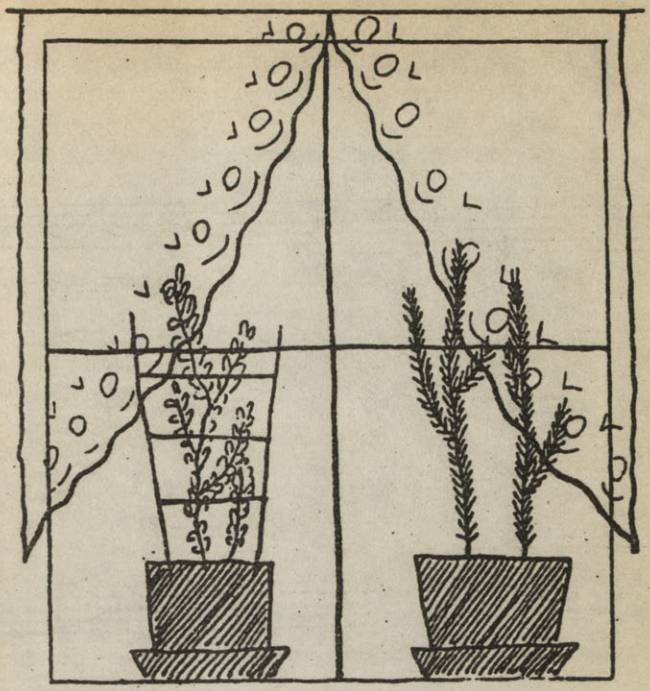

Találós kérdések:

Behunyom a szemem, látom, kinyitom, nem látom.

(Álom)

Melyik fának nincs árnyéka?

(A tűzfának)

Kárpátaljai népmese

(zenés bevezetővel)

Az óriás sárgarépa

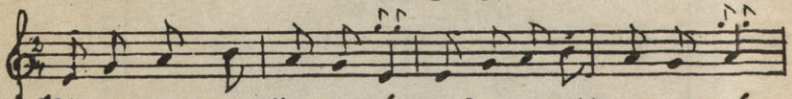

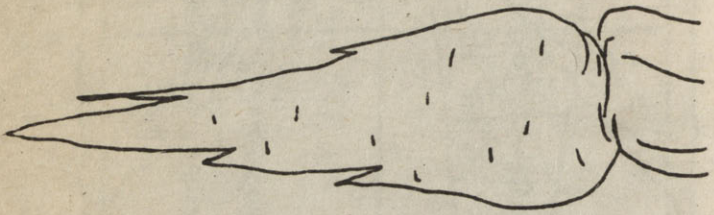

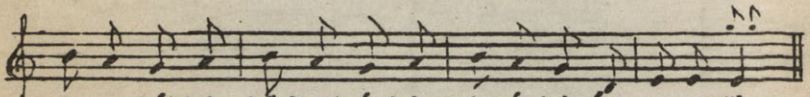

Nagyapó (Józsi bácsi!) Meséljen nekünk valamiről, vagy valakiről, ami nagyon régen volt, mégis megtörtént és igaz is volt!

— (Nagyapó — Józsi bácsi — 80 éves volt, amikor ezt a mesét elmondta Fornoson, ahol 1870–ben született (ha igaz?) és sok mesét mesélt a gyerekeknek).

"... A régi mesékben sokat lehetett hallani szegény emberekről. Ahhoz, hogy segítsenek a szegény emberen, a mesében mindig van valamilyen megoldás. Elmondok hát nektek egy mesét a szegény nagyapóról és az ő óriásra nőtt sárgarépájáról. Kis kertecskéjében dolgozgatott nagyapó. Termesztett kaprot, céklát,

hagymát, petrezselymet és salátát. Egy valami azonban hiányzott a konyhakertből. Ez pedig a sárgarépa volt. Keresett, kutatott nagyapó a vetőmagok között, míg talált egyetlen szem sárgarépamagot. Vigyázott rá nagyon. Dédelgette, melengette, tejecskével nedvesítette, míg el nem vetette. Ekkor már március volt, jó meleg, napos idő. Teltek a napok, hetek, hónapok és a sárgarépa rohamosan nőtt. Nagyapó alig győzte locsolgatni. Ez a répa augusztusra akkorára nőtt, hogy zöldje eltakarta nagyapót. Gondolta az öreg, hogy ki kellene ásni, vagy inkább kihúzni?

Hozzáfogott nagyapó a húzáshoz. Húzta, húzta, de az meg sem mozdult. Elment hát nagyanyóért. Segíts kihúzni a sárgarépát! Ketten nekirugaszkodtak: nagyapó húzta a répát, őt pedig húzta nagyanyó. De ez is kevés volt. Nagyanyó elment, hogy hívja segítségül unokájukat, Jánost. Gyere János, húzzuk hárman ezt a répát, hátha sikerül. Húzták hárman: nagyapó a répát, nagyanyó nagyapót, János pedig nagyanyót. Nem megyen! Kiáltotta nagyapó, hívjátok még Burkust, a kutyát, ő erős, hiszen télen húzza a szánkót. Így is volt. Felálltak: nagyapó, utána nagyanyó, majd János, és fogait a János nadrágjába akasztva pedig Burkus. De ez sem segített. Nagyanyó kiáltott a cicáért, hogy jöjjön ő is segíteni. A sorrend ismét a következő volt: nagyapó, nagyanyó, János, Burkus, a cica. Húzták, húzták, de eredménytelenül. Ekkor odajött magától a kisegér és azt mondta, hogyha őt is beveszik a sorba, biztosan kihúzhatnák a sárgarépát. Jól van, mondották valamennyien. Gyere te is. Most ahányan voltak (hányan is?), mind nekiláttak láncszerűen húzni a hatalmas sárgarépát. Húzták, (egymást ...) húzták ..., és egyszer csak reccsenés, ropogás és nagyot lendülve kiszakadt a földből a sárgarépa. Nagy zaj, jajgatás támadt ekkor! Mi történt? — Hát csak annyi, hogy nagyapó ráesett nagyanyóra, az pedig Jánosra, aki viszont Burkusra, no az meg a cicára és a cica az egérre. De ez még nem minden, mert a hatalmas sárgarépa (nézzétek meg a rajzon) olyan nagy volt, hogy valamennyiüket maga alá temette."

A ti feladatotok lesz megfejteni, ki esett a legnagyobbat, ki hogyan tudott a leghamarább felállni. Arra is fel kell figyelni, hogy a sárgarépa melyik vége sújtott a legjobban. Ha mindezt jól megfejtitek, jutalom jár érte.

Megkondult a falunk kisharangja ...

Kárpátaljai magyar népdal

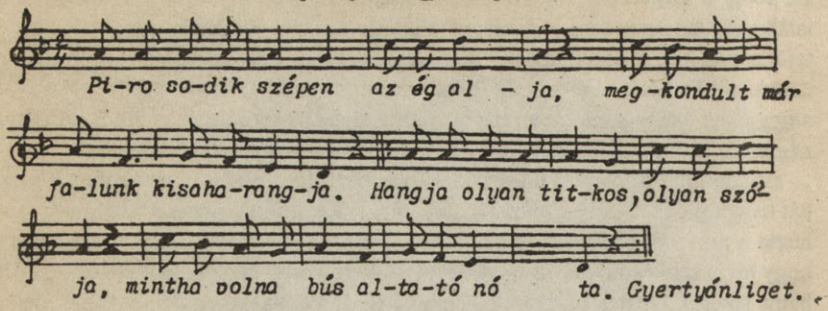

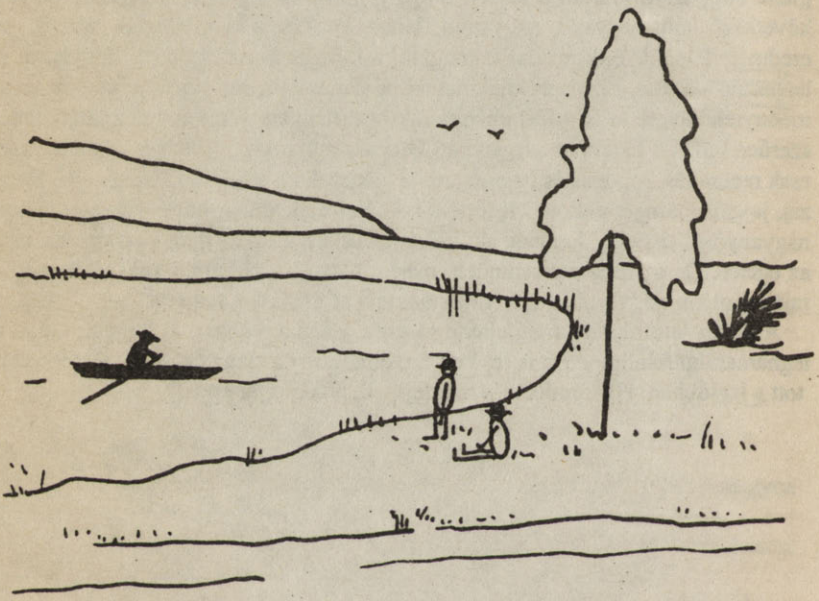

Sz. Zsupanyin — B. Balogh

Táborozás

E vidám kiránduláson
minden oly szép, érdekes.
Szívünkbe lopják magukat
az erdők, a zöld hegyek.
Ámde mégis itt a legszebb,
az iramló Uzs fölött:
csoportunk itt tábort ütött,
s este krumplit is sütött.
Ahogy ettük, jót nevettünk:
arcunk, orrunk — egy korom.
Később pedig elmerengtünk
a tábori dalokon.

Mint megannyi éber csillag,
szemünk fénylett, ragyogott,
s mindegyikünk kedvenc dala
saját nyelvén harsogott ...
Más–más nyelven szól az ének
— messze viszi el a szél —,
s szívünkben e dalok nyomán
barátság visszhangja kél.
Hajnallik bár — nem halkulnak,
nem csitulnak dalaink,
s bennünk éppúgy, mint a szikrák,
égbe törnek vágyaink.

Találós kérdések:

Folt hátán folt, tű benne sose volt...

(Kapuszta)

Vékonyabb a nádszálnál, magasabb a toronynál ...

(Eső)

Gyermekjáték

Körtéfa

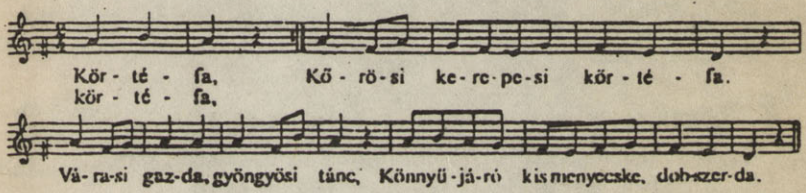

A gyerekek kézfogással kört alakitanak. A kör közepén ketten táncolnak, s a dal végén másik kettővel cserélnek.

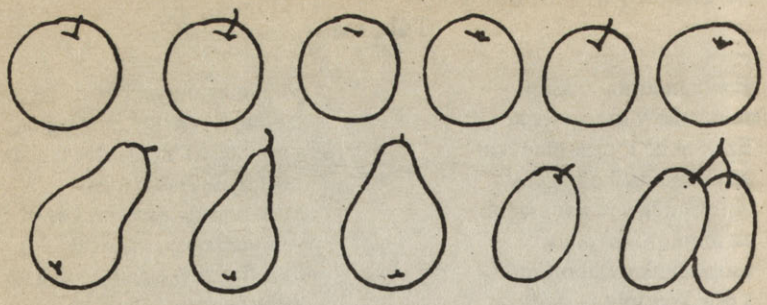

Szalai Borbála

Sára

Ejnye, ejnye,
kicsi húgom, Sára!
Mért nem ügyelsz
jobban a ruhádra?!
Nézd, milyen lett
fodros kis kötényed!
Mit szól anyu,
hogyha meglát téged?

Ha pogácsát
sütsz homokból, Sára,
piszkos kezed
ne kend a ruhádba!
Gyere vesd le
szurtos köténykédet,
tisztát adok,
és vigyázz rá, kérlek!

NOVEMBER

Hagyományok, népszokások

Mindenszentek napja (november 1.)

Ez a nap elsősorban a temető meglátogatásának hagyományos és kötelező időpontja. A sírokat már napokkal előtte rendbeteszik a hozzátartozók. Ezen az estén gyertyákat gyújtanak a sírokon és virágot helyeznek el rájuk.

Halottak napja (november 2.)

Halottak napján is kimennek a temetőbe, s ott is és a templomban is imádkoznak az elhunytak lelki üdvéért, az örök nyugalomért.

Márton napja (november 11.)

Mártonnak, a középkor egyik legnépszerűbb szentjének kultusza sokáig élt (talán még most is él) területünkön. Márton–nap volt az elszámolások ideje.

Erzsébet napja (november 19.)

Erzsébet a szegények védőszentje. Több helyen ezen a napon duggatták el a fokhagymát.

Őszi szokások

Szüret, kukoricafosztás és ehhez kapcsolódó szokások.

Katalin–nap (november 25.)

A téli ünnepkör első napjához tartoznak a szerelemmel kapcsolatos hiedelmek. Ha Katalin napján fagy volt, akkor karácsony "sáros lett".

András–nap (november 30.)

Ehhez a naphoz számtalan babonás játék–szertartás és jóslás kapcsolódik. Mindenekelőtt a lányok körében.

Mindenszentek napja (XI.1.)

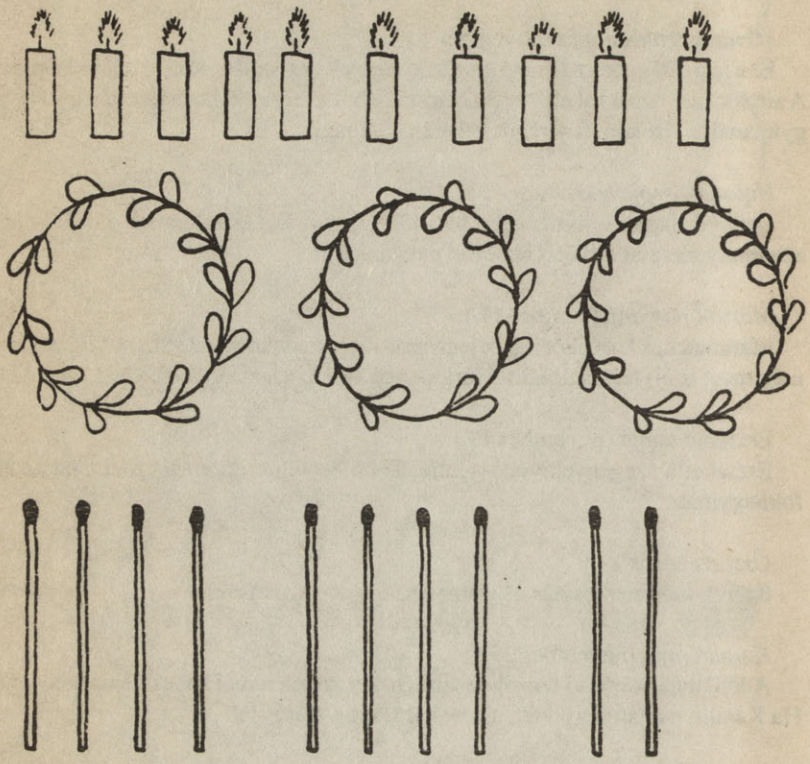

(TANÍTÓNAK–NEVELŐNEK): Mindenszentek napjának hagyományát feltárni a gyerekek előtt, nehéz feladat. Ugyanakkor ennek a napnak a szokásai megragadják a kicsinyek figyelmét. Elég, ha közöljük a gyerekekkel, hogy Mindenszentekkor Szent Antal perselyébe tettek pénzt, s ezt később a szegények közt osztották szét.

Rajzunk számtani rébuszt rejt a gyertyák és a koszorúk leveleinek összefüggésében. Színezzétek ki és találjátok ki a megoldást.

Szepesi Attila *Árpa István*

A bohóc

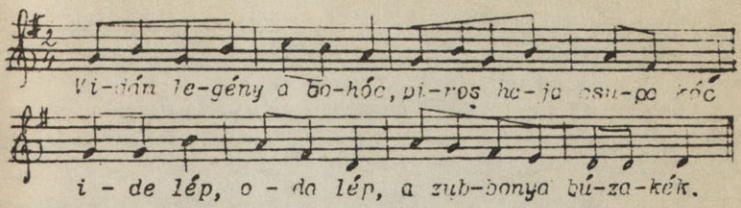

Lengő inge pepita,
lobog rajta pántlika,
viháncol, nótázik,
karikákkal mókázik.

Csupa fintor, csupa folt.
csupa masli, csupa gomb,
csupa csengő, csupa szín.
csupa csuda karmazsin.

Gazdag Erzsi

A bohóc köszöntője

Jancsibohóc a nevem,
Cintányér a tenyerem.

Orrom krumpli, szemem szén.
Szeretném, ha szeretnél.

Velem nevetsz, ha szeretsz.
Ha nem szeretsz, elmehetsz.

Szívem mint a cégtábla,
ruhámra van mintázva.

Kezdődik a nevetés.
Tíz forint a fizetés.

Ha nincs pénzed ne nevess!
Azt nézd, innen elmehess.

Jankovich Ferenc

Tanítónknak

Mi már tőled sokat kaptunk,
De te tőlünk keveset.
Az orcádból, a hangodból
sugárzik a szeretet.

Fogadd tőlünk ezt a csokrot,
Mit kötött a szeretet.
Hála, hála, mindig hála
Jó tanítónk, teneked!

RAJZÜGYESSÉG

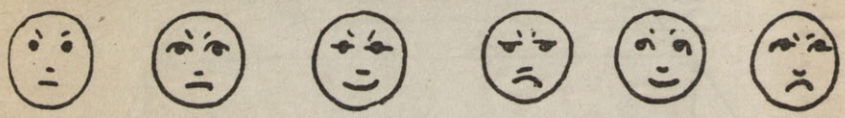

KÜLÖNBÖZŐ TESTTARTÁS

Gyermekjáték

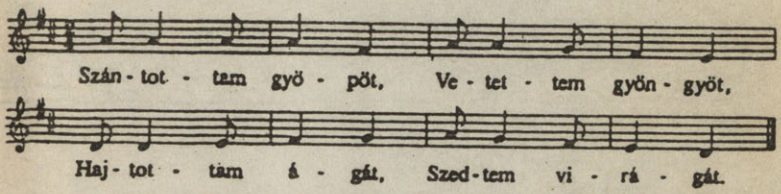

A dal végén a körbenjáró hirtelen megáll egynél:

— Csir, csur, ki vagy te, kis kormoska?

Ha az elneveti magát, zálogot kell adnia. Újból éneklik a dalt.

— Sicc ki madár a mezőre! — szól rá hirtelen egy másikra. A többire is tréfás mondatokat rögtönöz. A játék addig folyik, míg mind zálogot nem adtak.

A tojás világgá megy ...

(Népmese)

A tojásnak volt egy csodás házikója — tojófészek. Mégis otthagyta és elindult világgá. Megunta, hogy őt (a tojást) mindenfelé felhasználják: sütéshez, főzéshez, finom krémek, fagylalt és sok nyalánkság elkészítéséhez. Sokan rántottát sütnek belőle. Így hát a tojás úgy döntött, hogy világgá megy. Látván ezt, a tehén mondotta: "Én naponta tejet adok, mégsem becsülnek meg kellőképpen, — veled megyek!" Hallotta ezt a lovacska, és mondja: "Húzom az ekét, a szekeret, — elegem volt ebből, — veletek megyek!". Hozzájuk csatlakozott a cica is, és mondja: "Az egereket mind kifogtam, köszönetet mégsem kaptam, — veletek megyek!". Megjelent a kacsa is: "Nem maradok én sem itt, — veletek megyek!" Szalad utánuk a kukuriku: "Ki fog benneteket ébreszteni? — én is veletek megyek!". Ekkor megjelent a rák: "Hová, hová barátaim?" A válasz — világgá! "Veletek megyek én is" — mondotta a rák. Valamennyien felsorakoztak és indultak volna, de valami visszahúzta őket. Vajon mi volt ennek az oka? — Ezt nektek kell kitalálni!

Útnak indult a tyúktojás ...

Mesedal

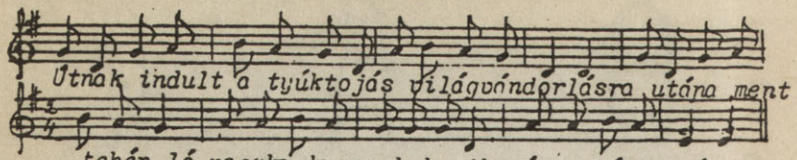

Janicsák István

Hova, hova ...

— Hova, hova Benedek? — Megyek venni kereket.

— Kerék minek? — Kocsihoz. — Hát a kocsi? Csacsihoz.

— Hát az minek? — Dinnyét viszek a piacra, egy forint az ára. Ha nem veszik, adom ingyen, bolond aki bánja!

ISMÉTLÉS

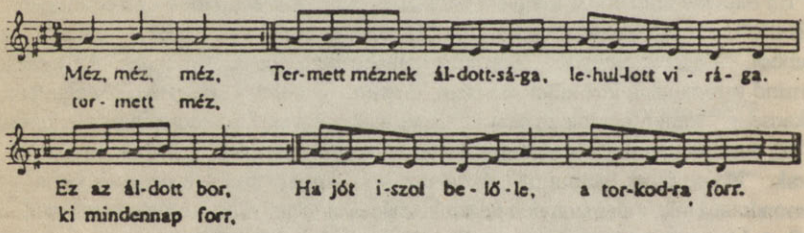

A gyerekek kézfogással álló kört alakítanak. Egy a körön belül, egy a körön kívül egymás mellé áll. Az egymás felé eső karjukat megfogják és a kör mentén haladnak.

Az ének végén egymással szembefordulnak, s a belső kérdi:

— Mit kerülöd, mit fordulod az én házam táját!

(külső) — Azt kerülöm, azt fordulom a te házad tájat, hogy szeretném feleségül a Mariska lányát.

A külső kézenfogja azt, akinek a háta mögött áll, s ez vele együtt járja a következő kört. Minden alkalommal újabb és újabb gyereket visznek el a körből, míg a kör el nem fogy.

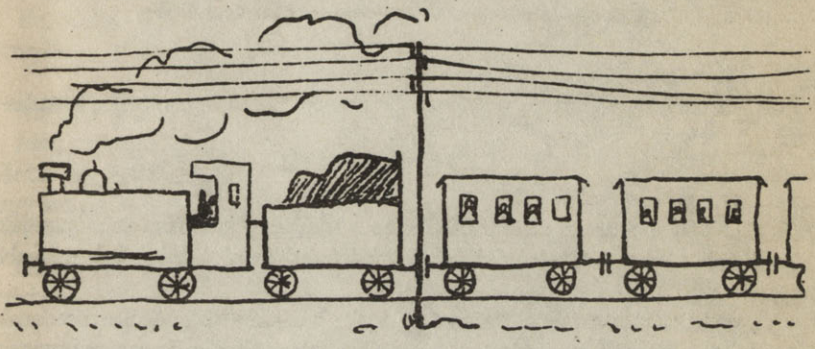

Szalai B. — Árpa I.

Indulhat a vonat

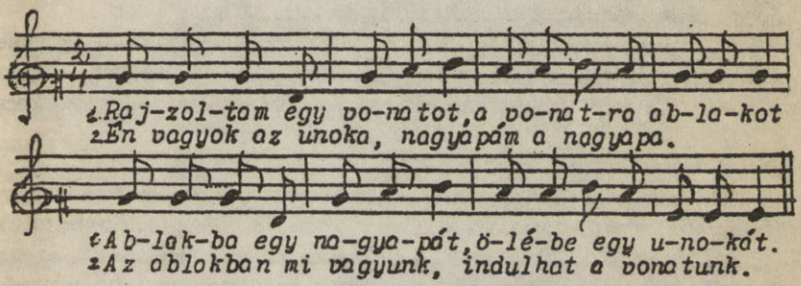

DECEMBER

Decemberben minden jó gyerek ajándékot kap karácsonyra.

Hagyományok, népszokások

Borbála napja (december 4.)

Ez a nap ugyancsak a szerelmi jóslások napja. Ezen a napon gyümölcsfaágakat tesznek a vízbe, s ha ez karácsonyra kivirágzik, lesz férjhezmenés.

Miklós–nap (december 6.)

Ezt a napot a legrégibb időktől számon tartja a nép. Hozzá kapcsolódik a Mikulás–napi ajándékozás.

Luca napja (december 13.)

Luca napja nem tartozik a kötelező ünnepek sorába, mégis sokan számontartják. Szokásokban, mágikus szertartásokban és hiedelmekben az esztendő leggazdagabb napja.

A gyerekek a hajnali óráktól "lucáznak", járják a házakat, jókívánságokat mondanak.

Luca–napi tilalmak, előírások. Védekezés a boszorkányok ellen. Lucaszék készítése. Szerelmi jóslások. Időjóslások stb.

Luca és karácsony közti időszak (dec.14–től dec. 24–ig)

A Luca napjától december 24–ig terjedő időszak a karácsonyra való előkészület második szakasza. Ez a böjt, ruhaviselet, dramatikus játékok előkészítése; vallásos esték és adománygyűjtés, a szegényeknek is része volt a karácsonyi előkészületekben.

Betlehemezés — Betlehemjárás

Ez a többszereplős dramatikus játék Kárpátalján egykor a legnépszerűbb karácsonyi misztériumjátékok közé tartozott. A szovjet időszakban teljesen feledésbe merült (különféle okokból). Időnként itt–ott felbukkantak ugyan betlehemesek, de ezek csak házaló csavargók voltak, akik abban bízva, hogy karácsony van, pénzadományokhoz akartak jutni.

Ostyahordás

Rég elfelejtett népszokás volt az ostyahordás.

Szent Család–járás

A Szent Család–járás népszokás volt, akárcsak az ostyahordás. Sajnos ez a szép népszokás visszafejlődött, illetve egybekapcsolódott a betlehemjárással.

Ádám—Éva napja (december 24.)

Ádvent utolsó napja a karácsonyi szokásban, hiedelmekben és mágikus elemekben a leggazdagabb. A nap folyamán azért néhány apróbb dramatikus szokásra is sor kerül a Szenteste beálltáig.

A Pásztorok Karácsonyi vesszőhordása

Ezt a népszokást a felföldi (verhovinaiak) görög katolikusok és pravoszlávok ismerik és gyakorolják, lényege az állatok szaporodását célzó hiedelem.

Karácsonyi kántálás

Még karácsony böjtjén, sötétedés után (pontosabban annak beállta előtt), az iskolás gyerekek az ablakok alá járnak kántálni. Ezeket a gyerekeket egy szülő vagy nevelő kíséri útjukon. Az éneklésért cukorkát, diót, mogyorót, almát kapnak, amit kihoznak az udvarra. A kisiskolásokat nem hívják be a házba.

Besötétedés után a nagyobbak a tanítóval (vagy a pappal), aki betanította a betlehemi játékot, bemennek a házba és ott adják elő játékukat. Kalácsot, süteményt kapnak (ital ki van zárva) és pénzadományt a felnőtt kísérő az iskola javítására fogadja el.

Karácsonyfa — az ünnep legfontosabb kelléke.

Karácsonyi étkezés

Ez a nap egyik legfontosabb eseménye. Az ünnepi asztalt a legnagyobb körültekintéssel kell elkészíteni. Vidékenként változó az ételek bősége, a karácsonyfa alatt az ajándékok, terminyek, szerszámok, régi írások, családi okmányok elhelyezése.

A karácsonyi morzsa jelentősége (Többféle népszokással). *Karácsonyi jóslások, tilalmak és előírások.*

Az éjféli mise

Karácsony vigiliájának csúcspontja az éjféli mise. Ezen a falu valamennyi épkézláb embere részt vesz.

Nagykarácsony (december 25.)

Karácsony első napja az év legjelesebb ünnepei közé tartozik. Az előző nap szokásaiból egynéhányat ezen a napon is be kell tartani. Az asszonyoknak például nem illett elsőként más házába menni. De nemigen mentek ilyenkor a férfiak sem látogatóba. Tilos volt a kölcsönkérés és kölcsönadás. A ház körül is csak a legszükségesebb munkát végezhették karácsonykor. Az állatok etetéséhez szükséges takarmányt az előző napon készítették el.

István–nap (december 26.)

István–napon rokonok, barátok már meglátogathatták egymást. A fiatal házasok, ha külön háztartásban éltek, felkereshették szüleiket. Az unokák is elmehettek a nagyszülőkhöz és látogatásukért szaloncukrot, süteményt kaptak. (Kárpátalján három napig tartanak a karácsonyi ünnepek, ez a gör. kat. vallásgyakorlattal függ össze).

Aprószentek napja (december 28.)

Ezeknek a szenteknek napjához (napjaihoz) szintén több mágikus szertartás kapcsolódik. Pl. ekkor viszik ki a pásztorok a vesszőket. Aprószentek napjáig maradhatott a karácsonyfa alatt a lánc, a balta és egyéb szerszámok. Vidékenként a fiúk vesszőzni mennek a lányos házhoz stb.

Szilveszter napja (december 31.)

Szilveszterhez különösebb népszokások nem fűződnek. A hívők hálaadási szertartásokon vesznek részt. Összejönnek a rokonok, ismerősök és közösen várják az Újévet.

A felnőttek kivárják az éjfélt, egymást köszöntik, majd felkeresik a rokonokat, hogy az új esztendő első óráiban köszönthessék egymást.

Miklós nap

Miklós napját a legrégibb időktől számon tartja a nép. Hogy a Miklós–napi ajándékozás mikor terjedt el, nem is kutatjuk, mert pl. a XVII. századig ez parancsolt ünnep is volt.

Kárpátalján is az volt a szokás, hogy idős asszonyok, férfiak (ezek leginkább nagymamák és nagyapák voltak) a gyerekek cipőibe, csizmáiba cukorkát tettek.

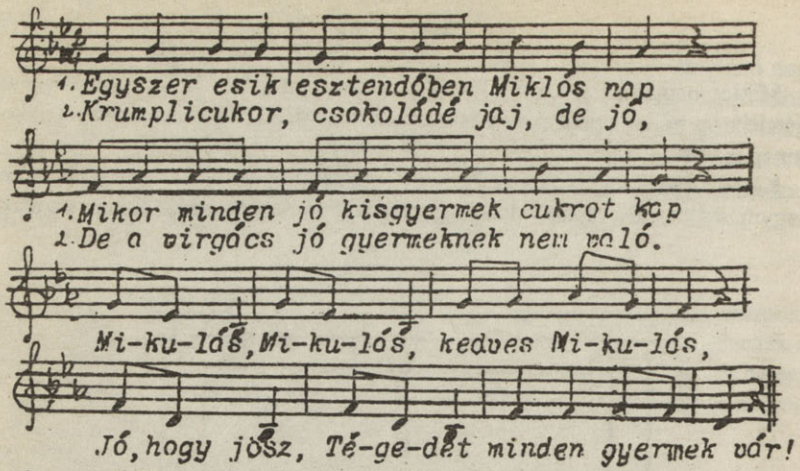

A gyermekek számára a karácsonyi előkészület kedves mozzanata a fenyőfa (karácsonyfa) díszítése. A színes papírgirlandokat, mézestészta figurákat a gyerekek már jóval karácsony előtt elkészítik.

Készítsünk mi is a karácsonyfára függeszthető díszeket.

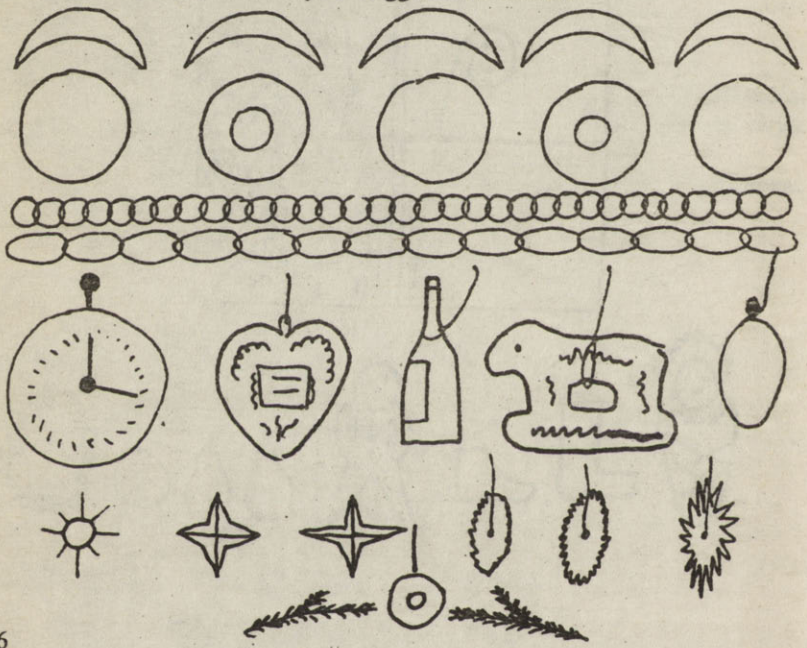

Játsszuk kedvenc játékainkat!

Magyar népdal

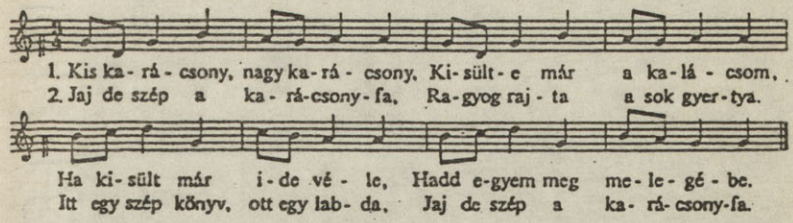

Karácsony

Harang csendül,
Ének zendül,
Messze zsong a hálaének,
Az én kedves kis falumban
Karácsonykor
Magába száll minden lélek.

Minden ember
Szeretettel
Borul földre imádkozni,
Az én kedves kis falumba
A Messiás
Boldogságot szokott hozni.

Ady Endre: **Karácsony** (részlet).

Munkácsi vásárból *Kikiáltó dala*

Karácsonyi vásár

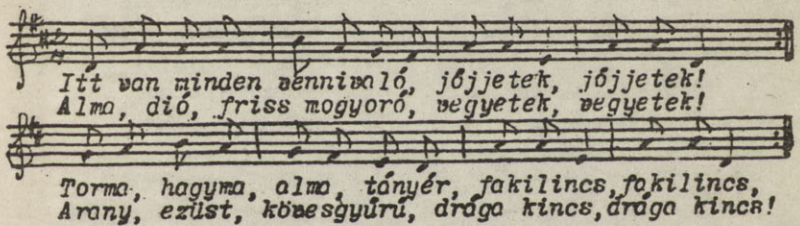

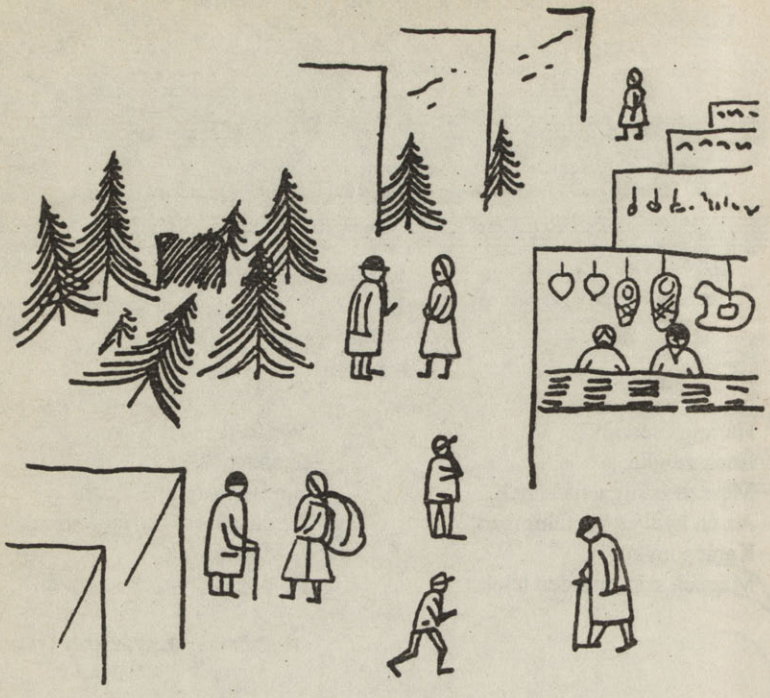

Gazdag Erzsi

A kis kakas rézgarasa

Elgurult egy rézgaras.
Fölkapta egy kis kakas.

Ha fölkapta, jól tette,
a bögyébe betette.

De a bögye kidobta,
mérges lett a kakasra.

Összeszidta a kakast:
"Búzát adjál, ne garast!"

Kiskakas a piacon
búzát vett a garason.

Ezt adta a begyének,
most már békén megélnek.

Füzesi Magda

Altató

Szép kicsi lányom,
harangvirágom,
testemben termett
tűz–tulipánom.

Meseországig
száll pille álmod,
megérint lágyan
minden virágot.

Őriznek téged
békegalambok,
őzike szemek,
pacsirta hangok.

Aludj hát, szépen,
mákszem tündérem,
szép kicsi lányom,
virágos vérem,
csillagszemű ékességem.

Rajzoljatok őzikét

December

Már hó takarja el a kertet,
s valami fojtó némaság.
A felhők ellen fenekednek
a szarvasagancs–fejű fák.

Népi okoskodások:
Anyámasszony katonája — (gyámoltalan ember).
Fából vaskarika — (értelmetlenség).
Suba alatt — (titokban).
Rendreutasítás:
Hátrább az agarakkal.
Válaszadás kellemetlen kérdésre:
Hová?, hová? — (Megyek az orrom után!).

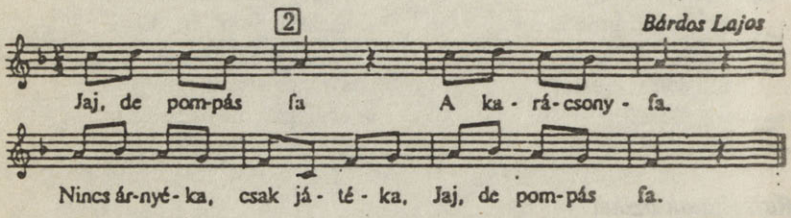

Minden ága ég,
Gyönyörűen ég,
Sok kis pajtás vigyáz rája,
El ne aludjék.

Gyurkovics Tibor

Bele a hóba!

De jó! Röpül a szánkó! Szállok vele lefelé! Lent apa vár. Huppsz! Na, fölborultam. Bele a hóba. Alig látok. Körülöttem mindenütt hó, hó és hó.

Evickélek, már látom a többieket. Apa is jön, hogy segítsen, kihúzzon a hóból. Nevet. — Mi van veled?

A nadrágom persze átázott. A kabátom ujja is csupa víz. De nem mondom meg, mert apa még hazavisz ...

— Lázas ez a gyerek! — mondja másnap anya. — Csudákat! – feleli az apa. — Dehogynem! Meg is mérem a lázát.

Lázam van. Jön a doktor bácsi. Lenyomja egy kanállal a nyelvemet. Belenéz a torkomba.

— Begyulladt a mandulája — mondja.

Tanulságok: Könnyű hazudni, de a hazugságért egyszer meg is kell fizetni!
— Az igazság olyan, mint a vetés — napfényre kívánkozik!

JANUÁR

Hagyományok, népszokások

Újév napja (január 1.)

Az év első napján a fiúgyermekek már kora reggel elindulnak "Újévet kívánni". A fiúgyermekeket mindenütt várják, örülnek megjelenésüknek, mert a hiedelem szerint a házban, ahová elsőként belépnek egész évben szerencse lesz.

Újév napjához több hiedelem, tilalom és íratlan szabály kötődik és ezek vidékenként változnak.

Háromkirályok napja (január 6.)

A legismertebb szokások egyike a vízszentelés, melyen a háromkirályokról, valamint Jézus megkereszteléséről és első csodatevéséről emlékeznek meg.

Vízkeresztkor kerül sor a házszentelésre, időjóslásra, mágikus játékokra.

Vince napja (január 22.)

Tavaszvárás, a tavaszi munkára való felkészülés.

Vince napján elsősorban a szőlősgazdák figyelték az idő alakulását. Ha "megcsordul Vince, tele lesz a pince".

Pálfordulás (január 25.)

Pálfordulás szintén időjárással kapcsolatos jóslásokról nevezetes.

Tizenkét hónapja volt az öreg évnek
Tizenkét hónapja lesz majd az új évnek

Disznótoros Január, Lóránt, Gusztáv, Boldizsár.
Hurkát eszünk és kolbászt, vöröshagymát s burgonyát.

Farsangi fánk, jaj de jó, februárban Ildikó.
Dóra, Tódor, Abigél, bosszankodik már a tél.

Márciusban Krisztián, Tamás, Zoltán s Adorján.
Jót tesznek a tejtermékek, vitaminok és zöldségek.

Április, te bolondos, hónapodban van Vilmos,
Gyula, Leó, Noémi, húsvéthoz kell készülni.

Májusban van Gergely nap, a sok torta s jó falat.
Bernát, Dezső, Zsanett is, májusban van pünkösd is.

Júniusban Barnabás, örül a sok iskolás.
Péter—Pál is nagy ünnep, tanév vége mégis szebb.

Júliusban gyümölcsöstál, válogathat benne Oszkár,
Olga, Kinga, Anikó, kirándulni, jaj de jó!

Augusztusban Berta, Klára, vigyázni kell a hagymára,
csak az sírjon kinek fáj, Lenke, Judit ne sírjál.

Szeptemberben Zsófia, erdőben a sok gomba.
Gellért, Máté, Jusztina, kezdődik az iskola.

Októberben juhászpörkölt, ehhez jó bor s adoma,
szüretelés, borpréselés s utána a lakoma.

Novemberben töltött liba, tölteléknek gombás rizs,
Katalinnak, Szilviának, citromlével mindig friss.

Decemberben Luca–esthez, májjal töltött pulykamell,
Vilma, Miklós, Viktória, Gabriella s Gabriel.

Ettünk–ittunk már eleget, ismét itt a Szilveszter,
Kolbász, hurka, korhelyleves, az új évet kezdjük el.

Magyar népdal

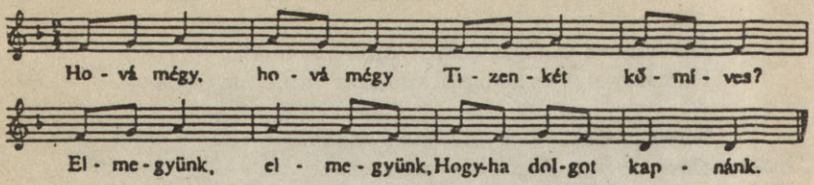

Pósa Lajos *Kocsóh Pongrácz*

Reggeli ima

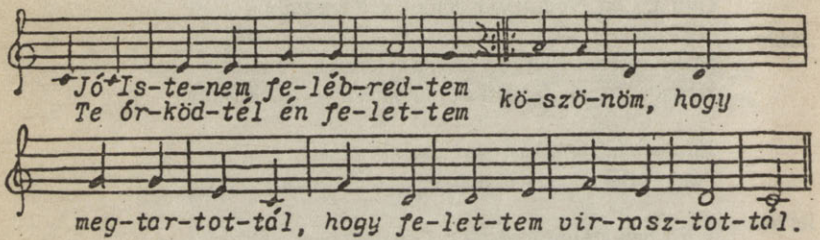

Mese a tizenkét hónapról

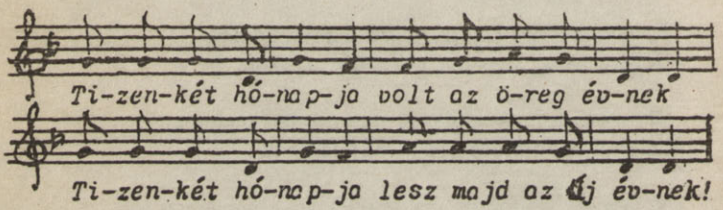

Három királyok

Vallásos népének

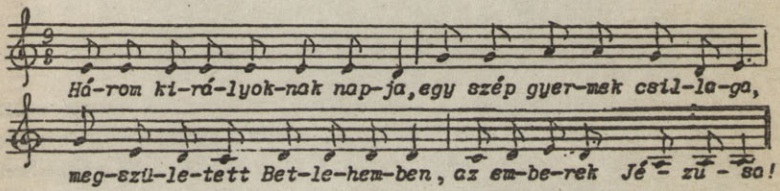

Háromkirályok napja (1.6.)

Az ünnep tartalmát elsősorban az egyház liturgiája határozza meg. A nap legismertebb szokásai a vízszentelés szertartásához, illetve a napkeleti bölcsek ünnepléséhez kötődtek. A keleti egyházak ezen a napon Krisztus születését ünnepelték, a nyugatiak pedig a háromkirályokról, valamint Jézus megkeresztelésről és első csodatevéséről emlékeztek meg. A római egyház szertartásai szerint ilyenkor vizet és tömjént szenteltek, vagyis kereszteltek. Innen a vízkereszt elnevezés is.

Vízkereszt

A vízkereszt napján megszentelt vizet a falvakban Háromkirályok vizének nevezték, és sokféle hiedelem fűződött hozzá: a ház ajtaja előtt meghintették vele a földet, hogy a gonosz elkerülje a házat, vagy ráhintették az emberekre, hogy a baj elkerülje őket. Egyes vidékeken a mai napig járnak gyermekek a rugós csilaggal Háromkirályok képében köszönteni és párbeszédes játékot adnak elő.

Melyik dalból vettük e szemelvényt?

Röf, röf, röf, orra sárba döf.
Sonka lábán Kucu néni fürödni döcög.

Feladat: Énekeljétek (előbb tanuljátok meg) el mind a hat versszakot.

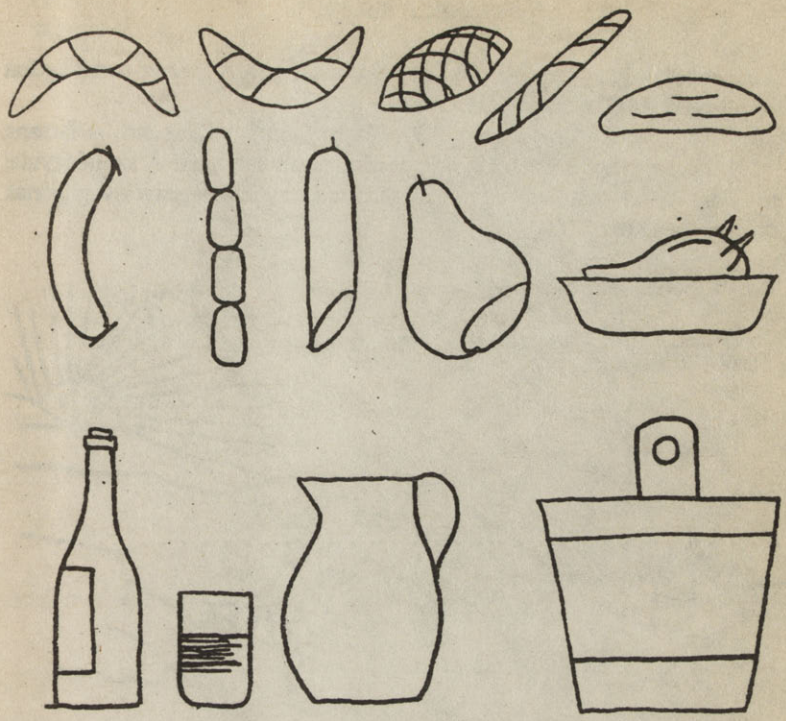

Disznótor

A téli időszak egyik szórakozása a disznótorral összekötött maskarázás és köszöntés. A vacsora alatt egy csapat legény vagy gyerek az ablak alatt kántálni kezd ...

Eljöttem én kántálni, kántálni, ablak alatt fát vágni, én is fogtam a fülét, farkát, adjanak egy darab hurkát.

A gazda behívja őket, és ekkor elmondják a disznó búcsúztatóját. A tréfás köszöntő ürügyén részesülnek a lakomában. A háziak sem veszik tolakodásnak a hívatlan látogatókat, sőt sértve lennének, ha elmaradnának a tréfák.

Találós kérdés: Forog–morog füstölög, lábad elé sündörög;
ha igazán szereted, ne adj neki kenyeret,
csak jónéhány olyan csövet, melyen kukorica termett.
Tudod már a megoldást?

Menekül a fagy!

A farsang jellegzetessége a jelmezes, álarcos alakoskodás. A farsangi mulatságokat mindenütt tréfa, jókedv és vigalom kíséri.

A farsang január 6–tól, vízkereszttől egészen február végéig tart. A farsang végén, "a farsang farkán" vannak a legvidámabb mulatságok. A szőllősgyulai öregek (Kárpátalján) mesélik, hogy községükben a lányok és legények végigjárták a falut kezükben vesszővel:

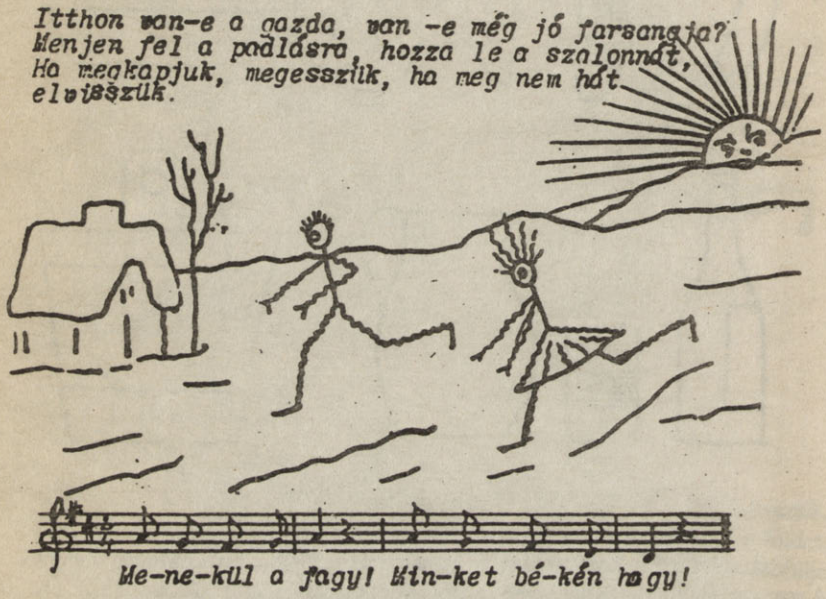

Vendégvárás

Gazdag Erzsi verse

Jöjj el hozzám hétfőn,
de ne nagyon későn!

Jöjj el hozzám kedden,
Hadd nőjjön a kedvem.

Jöjj el hozzám szerdán,
kopogtass a meggyfán!

Csütörtökön jönnél,
tán még itthon lelnél.

Pénteken a kedvem
szétgurul a kertben.

Szombaton, barátom,
a világot járom.

Vasárnap, vasárnap
engemet is várnak.

FEBRUÁR

Hagyományok, népszokások

Gyertyaszentelő (február 2.)

Gyertyaszentelő elsősorban egyházi ünnepnek számít. A templomba járó asszonyok ilyenkor a szentmisén három gyertyát szenteltettek. Évtizedekkel ezelőtt sok ház első szobájának falán ott lógott a "megszentelt gyertyapár".

A gyertyaszentelő is nevezetes nap az időjóslásban. "A gyertyaszentelő hidege — tél hónapjának megölője".

Balázs–nap (február 3.)

A nép egykoron az áldozatra szánt gyertyákat a beteg gyerek torka elé tartotta, és egészségéért könyörgött. Később az egyház is átvette ezt a szokást és a pap két összekötött gyertyát tart a hívek arca elé, kezét azok fejére teszi, majd rövid fohászt mond.

Dorottya, Julianna, Mátyás napja (február 24.)

Ez a három nap is inkább az időjóslással kapcsolatos. Hideget jósolnak a Mátyás–napi esős időjárással, hóval és egy egész sor babonával.

Farsang

A farsang változó ünnep: vízkereszttől hamvazószerdáig tart. Idejét úgy számítjuk ki, hogy az első tavaszi holdtöltére következő vasárnaptól (húsvéttól) visszaszámolunk hat hetet.

A karácsonyi ünnepek után ehhez az időszakhoz fűződik a leggazdagabb szokáshagyomány. A közelgő tavasz régi örömünnepe ez, mely egyúttal "a tél és tavasz küzdelmeinek szimbolikus megjelenítése".

Farsanghajtás — koledálás. Dramatikus játékok előadása, nagy mulatságok megrendezése. Kárpátalján ismertek a "koledák". (Koleda — adománygyűjtés).

Bőgőtemetés — kihalóban lévő népszokás, ez a kamaszkorú fiúk legényekké avatása.

Farsangi mulatságok. Az utolsó nagy téli mulatság valamennyi faluban farsangvasárnap kezdődött és kedd este tíz–tizenegy óra táján ért véget.

Farsangi bokréta. A farsang előtti héten a lányok kiszemeltek maguknak egy–egy legényt és annak bokrétát küldtek. Fonóházi szokások és játékok is tartoztak ehhez az időszakhoz.

Hamvazószerda (farsangzáró) már a nagybőjt kezdete volt. Neve még az őskeresztények idejéből maradt fenn. A nap templomi hamvazkodással fejeződik be.

Játék: két fakalapács (egy nagyobb és egy kisebb) lesz a hangszerünk. A zeneórákon tanult ti–ti és Tá ritmusegységeket először ketten, majd csoportosan kopogjuk. Ha ez jól sikerült, találjunk ki más ritmusgyakorlatokat.

Tá	Tá	Tá	Tá	titi	titi	titi	titi	titi	szün	Tá	szün
titi	titi	Tá	Tá	Tá	Tá	titi	titi	Tá	titi	Tá	szün

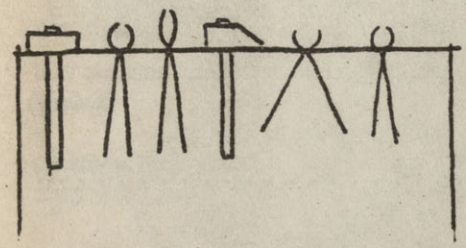

Balla László

Kip–kop, kalapács

(részlet)

Ha felnövök, kovács leszek,
foglalkozás lehet–e szebb?
Örülhet a sok szerszámnak,
amíg akar, kalapálhat,

s bármi nagy a zenebona,
nem kiált rá senki soha,
inkább kérik: meg se álljon,
ezt csináljon, azt csináljon.

Kértem én is a kovácsot,
csináljon kis kalapácsot,
van egy régi rézmozsárom,
üllő helyett azt használom.

A kapuba ki is állok:
kalapálok s kiabálok:
"Patkoltatni tessék, tessék,
baltájukat éleztessék!"

Találós kérdések: Nekem is van, neked is van, kertben kóró, annak is van!
(Ámyék)

Négy testvér egymást kergeti, de soha el nem éri ...
(A szekér négy kereke)

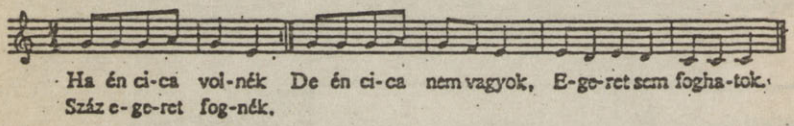

A kör közepén áll az egér, a körön kívül a cica. A dal végén a felemelt kezek alatt fogócskáznak.

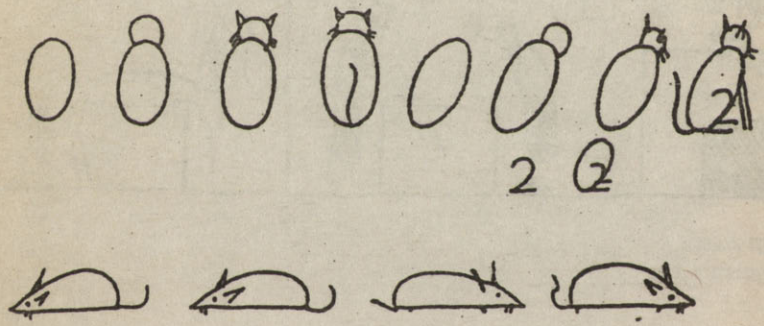

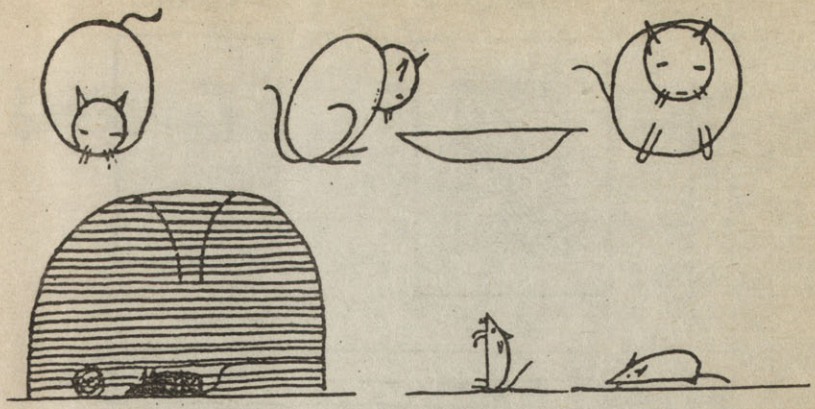

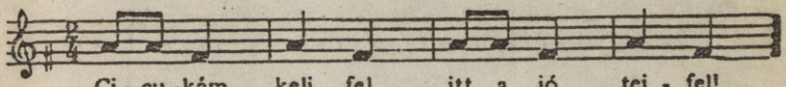
Ci - cu -kám, kelj fel, itt a jó tej - fel!

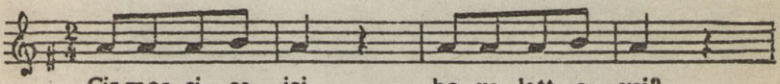
Cir-mos ci - ca, jaj, ho - va lett a vaj?

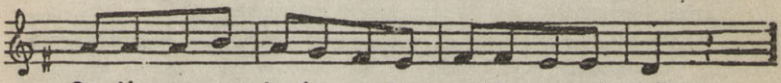
Ott lá - tom a ba-ju -szo-don, majd lesz neked jaj!

Ismerd fel a tárgyakat, mesélj jelentőségükről!

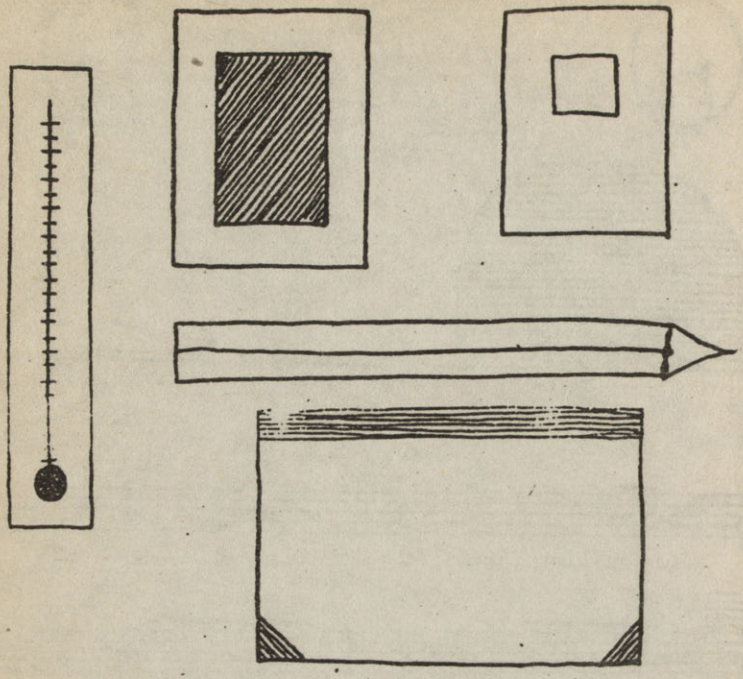

Ha mindent kitaláltok, következhet a játék (Ismétlés)

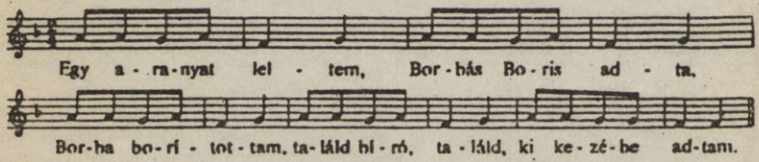

Játéka mint a Csön–csön gyűrű c. dalé. Egyik, a bíró, feláll a csoportból. Egy másik ütemenként érinti laposan összetett kezével a többiek ugyancsak összetett kezét és egynek valami apró tárgyat csempész a kezébe. Közben éneklik a dalt. A végén a bíró rámutat egyre. Ha nem találta el, folytatják.

Mondóka:

Varjú, varjú, vak varjú, varrjál nekem csizmát, megadom az árát. — Sodorva, tekerve, túróval bélelve, csiga–biga rétes, kerekes és édes.

Varjak

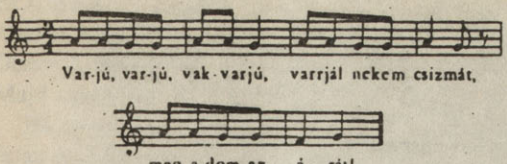

Csúfoló

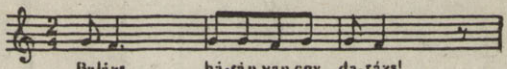

Balázs, há-tán van egy da-rázs!
Lajos, az é - le - te ba-jos.
Zsiga, fe-jén van a csi-ga.

Találós kérdések: Télen virágzik, kisüt a nap, elázik? (Jegyvirág)
Hány betű az ábécé? kérdi Gyuri. Negyven — feleli Juli. Tévedsz. mert csak három. Hogyhogy három? (A, B, C.)
Melyik betű nem állhat soha hátul? (A kezdőbetű.)

Trombitajel

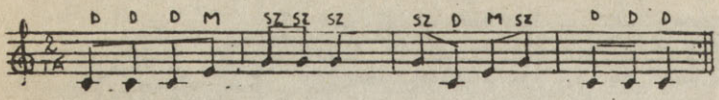

Aki nem lép egyszerre, nem kap rétest estére.
Mert a rétes nagyon jó, jó gyermeknek az való.
Nem megyünk mi messzire, csak a világ végére,
Ott sem leszünk sokáig, csak tizenkét óráig.

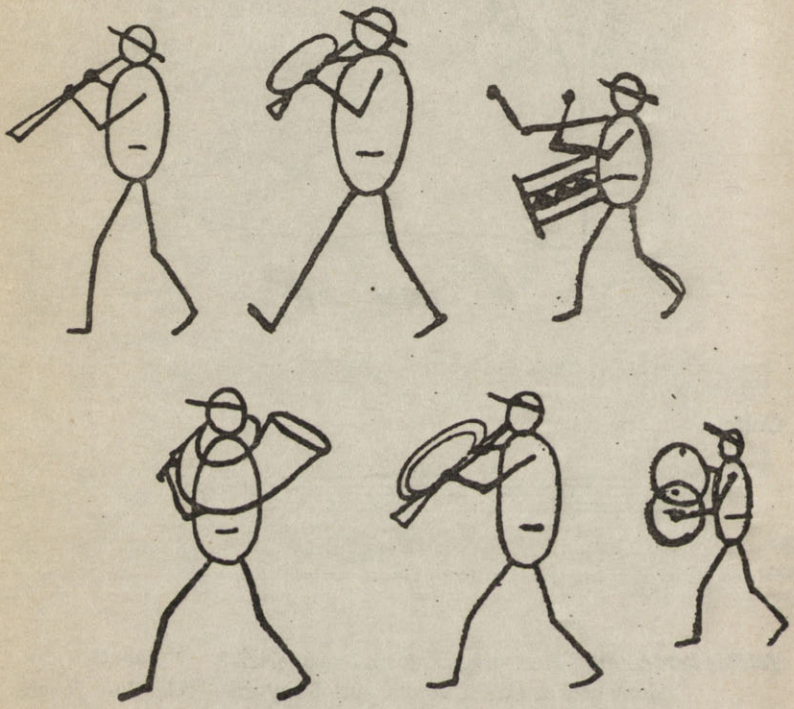

Utánozzunk egy fúvószenekart!

Az osztályban mindenki válasszon ki magának egy fúvóshangszert és ütőhangszert. Ez lehet pl.: fuvola, oboa, angolkürt, klarinét, fagott, kürt, trombita, harsona, tuba, illetve: üstdob, háromszög, katonadob, nagydob, réztányér, tam–tam, gong, stb. Dúdolva "Aki nem lép egyszerre" című dalt utánozzátok (imitáljátok) a hangszerjátékot. Majd cseréljetek szerepet, hogy mindenki zenélhessen más–más hangszeren.

Ha ez a zene–bona jól sikerült, egyesítsétek az éneklést, ütemezést, menetelést és az osztály zenekart utánzó játékát.

Szólásmondás

Hazudni könnyű, de a hazugságot egyszer be is kell vallani!

MÁRCIUS

Amikor fújnak a böjti szelek,
kapaszkodj a barátodba.

Hagyományok, népszokások

Gergely-nap (március 12.)

A téli ünnepkörbe tartozó jeles napok Gergellyel zárulnak. Ehhez az alkalomhoz időzítették a gergelyjárást, mely szláv, illetve német eredetű többszereplős adománygyűjtő szokás. A gergelyjárás iskolai ünnepségben gyökerezik, melyet IV. Gergely pápa rendelt el 830–ban I. Gergely tiszteletére.

Gergely–napon is jósoltak az emberek. Ez volt a legalkalmasabb időszak a krumplikiültetésre.

Sándor (március 18.) *József* (március 19.) *Benedek* (március 21.)

Szinte az egész magyar nyelvterületen elterjedt jóslás: "Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget". Ez a három ünnep sokféle jóslásra volt alkalmas. Főképpen az időjóslást foglalták rímekbe.

Gyümölcsoltó Boldogasszony napja (március 25.)

Ez a nap régen egyházi ünnep volt. Néhány jóslás és hagyomány is kapcsolódik hozzá. Többen azt tartották, hogy a gyümölcsfák oltását ezen a napon, mise után a legjobb elvégezni. Az ilyen fára nagyon vigyáztak, nehogy letörjön az ága, mert az szerencsétlenséget hoz.

Nagyböjt

A nagyböjt hamvazószerdával vette kezdetét és a húsvét előtti föltámadásig tartott. Első napjáról, pontosabban a "böjtfogadó szerda" körüli szokásokról vidékenként eltérnek a változatok.

Virágvasárnap

A húsvét előtti virágvasárnaphoz két érdekes szokás fűződik: a barkaszentelés és kiszehajtás. Míg a barkaszentelés állandósult, a kiszehajtás Kárpátalján szinte teljesen feledésbe merült.

Húsvétvasárnap

Húsvét a tavaszi népszokások egyik legszínesebb, leggazdagabb ünnepe. S bár erre is a keresztény tartalom nyomta rá bélyegét, hiszen ez Krisztus feltámadásának

napja, eredete ennél jóval korábbi időpontra tehető. Változó ünnep, időpontja a tavaszi napéj–egyenlőség (március 21.) holdtölte utáni első vasárnap.

Húsvét második napja elsősorban a locsolkodásról nevezetes. A locsolkodás vagy "öntözködés" napjainkban is igen népszerű szokás.

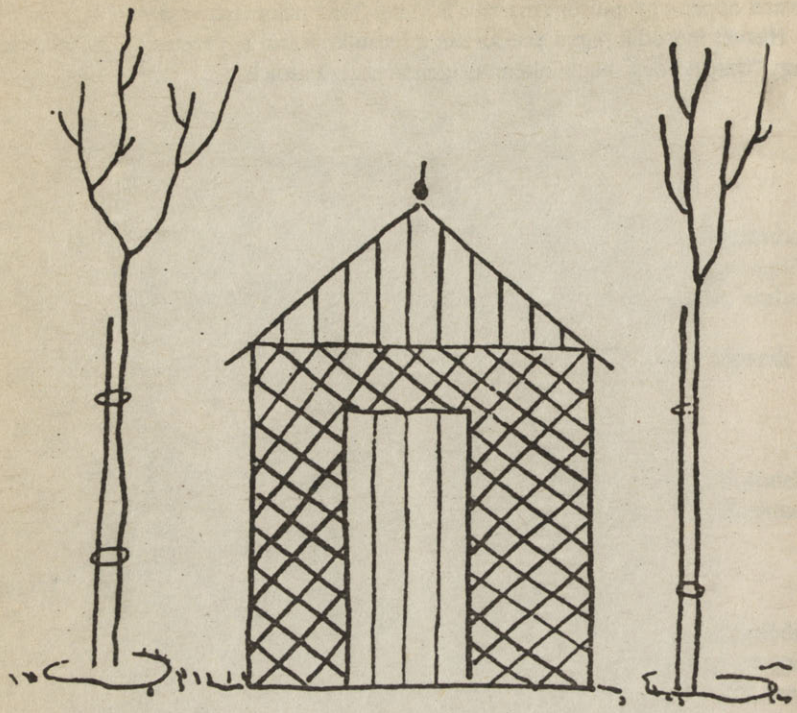

Ég a gyertya, ég ...

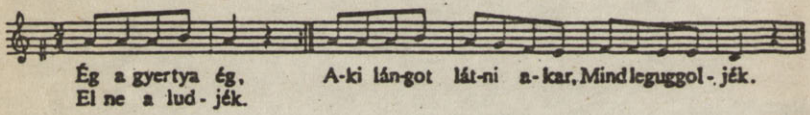

A kör közepén álló gyerek felemelt kézzel égő gyertyát utánoz. Énekelve körbe járnak és a szüneteknél elfújják a "gyertyát". Az utolsó ütemre leguggolnak.

Petőfi Sándor

A tavaszhoz

(részlet)

Ifju lánya a vén télnek,
Kedves kikelet;
Hol maradsz? mért nem jelensz meg
A világ felett?

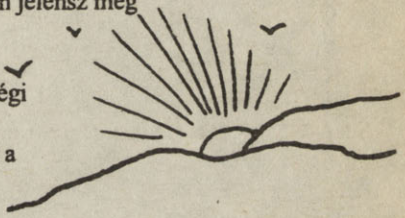

Jöszte, jöszte, várnak régi
Jóbarátaid;
Vond föl a kék ég alatt a
Fák zöld sátrait.

Gyógyítsd meg a beteg hajnalt
Beteg most szegény,
Oly halványan üldögél ott
A föld küszöbén;

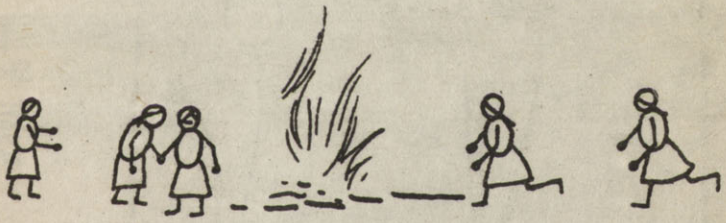

Gárdonyi Géza

Március

Köszöntelek, kedves, szép március! Langyos leheletedet érzem már a levegőben. Lábad nyomán kizöldül a fű. Előfehérlik a hóvirág, előkéklik az ibolya. Felőled álmodoztam télen a kályha mellett. El–eltűnődtem, hol vannak a virágaid? Hol vannak a madaraid? Mit csinál most a fecskénk? Mit csinál most a gólyánk?

Már úton vannak. Valahol a tenger felett száll felénk egy nagy fehér felhő. Azok a gólyáink. És száll egy nagy fekete felhő. Azok a fecskéink.

Szólásmondás

Ha azt akarod, hogy fogyjon a távolság közted és Isten között, hát menj felé!

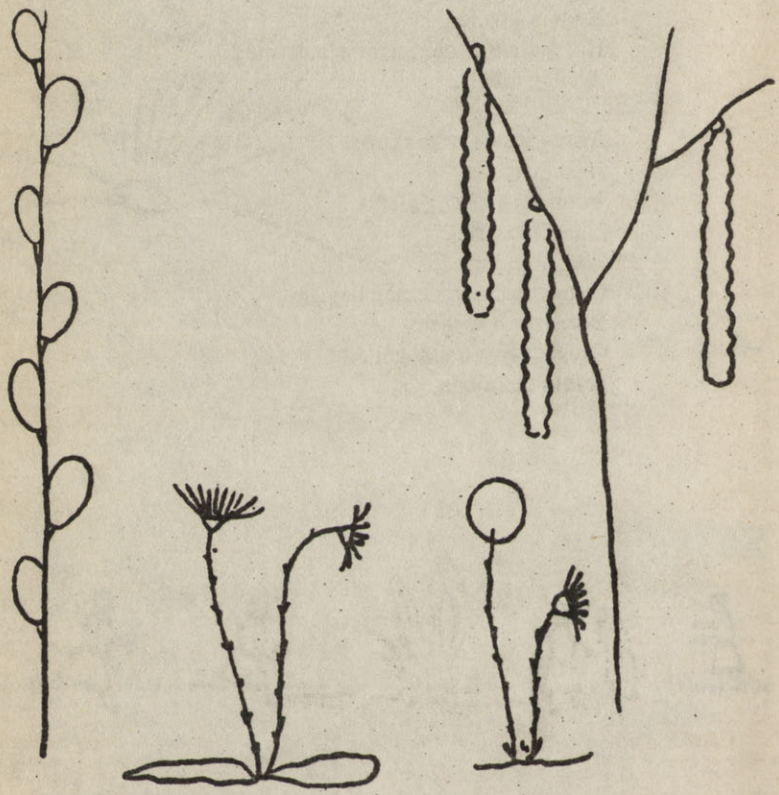

Járdányi Pál

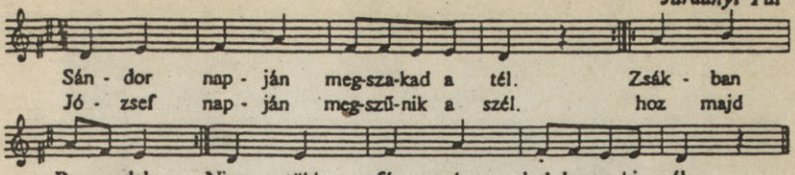

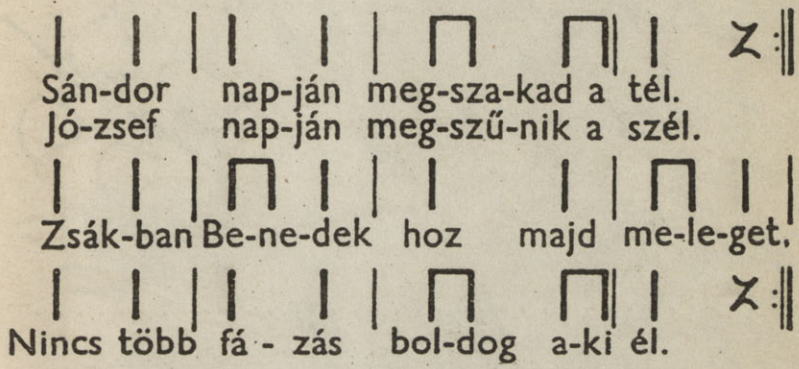

Találós kérdések:

Háztól indul házig fut, a küszöbig el is jut. Ám a házba nem megy be ... tudod–e? (Csvaány)

Szövök nyáron, szövök télen — s nem takács a mesterségem. S amit szövök nem is kelme — ruhára sem igen telne. Mi az? (Pók és pókháló)

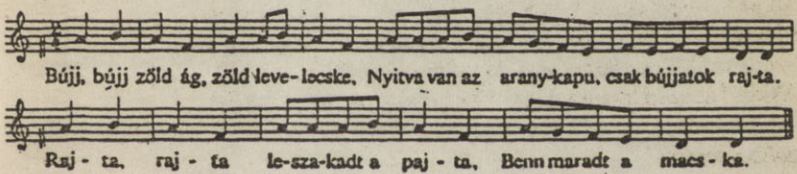

Két gyerek felemelt kézzel kaput tart, a többi sorban átbújik alatta. Akinél a dal végén lecsapják a kaput, az is kaputartó lesz.

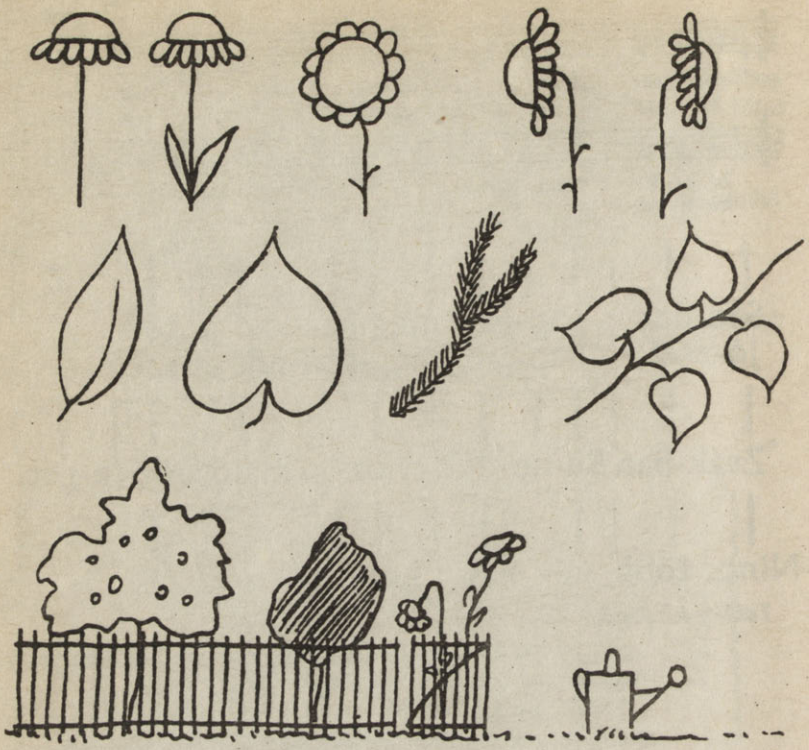

Szabó Lőrinc

Tavasz

"Mi az?" — kérdezte Vén Rigó. "Tavasz!" — felelt a Nap.
"Megjött?" — kérdezte Vén Rigó. "Meg ám!" — felelt a Nap.
"Szeretsz?" — kérdezte Vén Rigó. "Szeretlek!" — szólt a Nap.
"Akkor hát szép lesz a világ?" "Még szebb és boldogabb!"

Szólásmondás
Jó társaságot keresni kell — rosszat mindig talál az ember.

Találós kérdés:
Átléptem a folyó fölött, így állok most két part között.
Jó erősen támaszkodom, vonat futhat a hátamon. Mi az? (PIH)

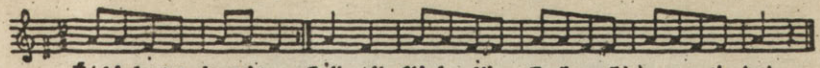

A gyerekek körbe járnak "hu"–nál leguggolnak.

Veress Miklós

Tavaszdal kislányhangra

Sugaras mezőben
karját égre tárva,
zöldcsipkés szoknyáját
libbenti a nyárfa.

Gyönyörködik táncán
egy aranyos fácán.

Zöldszoknyás királylány
táncol a mezőben,
elrejtőzik árván
ezüstlő esőben.

Mintha puska szólna,
hullna fácán tolla.

Nem látom, nem hallom,
nyírfa álma vagyok,
mezőn át, esőn át
boldoggá ragyogok.

Lehetnék királylány,
leszek még szivárvány.

Szólásmondás

Bosszút állani annyi, mint megismételni a bűnt, amit elkövettek ellenünk.

Mások bemocskolásával még senki se lett tisztább.

ÁPRILIS

Ha jön az április,
vigyázz, meg ne ázz!

Hagyományok, népszokások

Szent György napja

A húsvét utáni első jelentősebb ünnep Szent György napja. Az ókeresztény eredetű szent legenda valamennyi európai nép folklórjában ismeretes: a nagy erejű hős legyőzi a sárkányt és kiszabadítja a királylányt.

Márk–nap (április 25.)

Márk napján az egyház liturgiájának megfelelően búzát szentelnek. Mint minden ilyen ünneppel kapcsolatosan hiedelmek is szerepelnek a nép életében. Ilyen a Márk–napi búzaszállal kapcsolatos gyógyítás.

Miért éppen a nyuszi hozza a húsvéti tojást?

Erről mesél Zsófi néni, aki 1899–ben születetett Zsófiafalván.

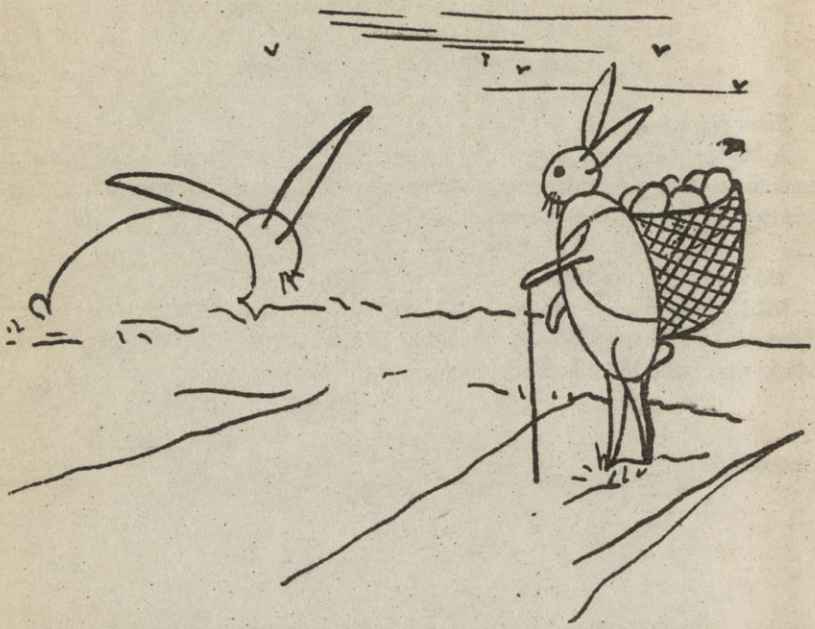

Kedves gyerekek! Minden mesének van mondanivalója. Mégis, mielőtt elmondanám a húsvéti mesét, megkérdezlek benneteket: valaki a felnőttek közül elmondta már nektek, hogy miért hozza a nyuszi a tojást, amit a tyúkok tojnak? Vajon hol és mikor barátkoztak ők össze. Erről szól majd az én mesém. Hát, jól figyeljetek! Már régen élek ezen a földön, szülőfalumat soha el nem hagytam, mégis több államnak voltam állampolgára. Mindegyik államban másképpen magyarázták nekünk a helyi szokások eredetét. Én azt fogom elmondani, amelyik rám is, mint kisgyermekre a legnagyobb hatást gyakorolta.

... Többféle szárnyas állat ismeretes a lakóházak környékén, udvarán. Ezek lehetnek a liba, a kacsa, a tyúk. Ezek hasznos állatok húsfogyasztásra, tojásaik pedig nélkülözhetetlenek különböző ételek, tészták, pudingok, krémek elkészítésénél. A tyúkok között megkülönböztetünk gyöngytyúkot, magyar parlagi tyúkot, japán vagy bankiva tyúkocskát. Az utóbbi inkább a ház díszéül szolgál. A japán tyúk jó házőrző, mert ha idegen téved be az udvarba, akkora lármát csap, hogy a betolakodó elszökik. Ezeket a tyúkocskákat mindig egy nagyon büszke kakas kiséri. Éjszakázni

a legkülönbözőbb helyekre szállnak. Leginkább gyümölcsfák ágaira, vagy tetőzet alá. Ezt az éjjeli pihenőhelyet is elég gyakran cserélik. Így vannak a tojásaikkal is. Össze–vissza rejtik el tojásaikat, egy helyre 2—3 tojnak, majd új rejtekhelyet keresnek bokrok, cserjések alatt. Arra vigyáznak, hogy ezek a rejtekhelyek azért a lakóházhoz tartozzanak és nem a szomszédhoz.

A nyuszinak is olyan a szokása, hogy a bokrok, cserjék aljában bújik meg, ott keres magának táplálékot. Amikor meglátta ott a japán tyúkocskák tojásait és éppen húsvét táján, összeszedte őket, hazavitte nyuszimamának és nagyon szépen megfestették őket. A nyuszi nagyon szereti a gyerekeket, hiszen állandóan friss füvecskét hoznak neki, éppen ezért húsvétkor az összeszedett és kifestett tojásokkal megajándékozza a gyerekeket. Igaz, ezeket a csodálatos kicsi, de szép színes tojásokat sokáig kell keresni az udvaron, vagy ha hideg van, akkor még talán benn a házban is.

A gyerekek szívesen fogadták az ajándékot. Manapság már kevesen keresnek (és találnak) színes bankiva tyúktojást, mert sem tyúk, sem bokor, sem tojás nincsen a nagyvárosi házak környékén. De ti ne szomorkodjatok, van az édességboltban elég színes cukortojás, csokoládényuszi és ezekkel lehet helyettesíteni a mesebelieket. Azért a cukortojásokhoz mindig mondjátok el magatoknak ezt a mesét is, hogy tudjátok, honnan ered a szokás, melyik mesében van megírva.

Locsolózás a mi falunkban — Fertősalmáson

Elmesélte Szabó Dianna, feljegyezte Bocskor Kálmántól

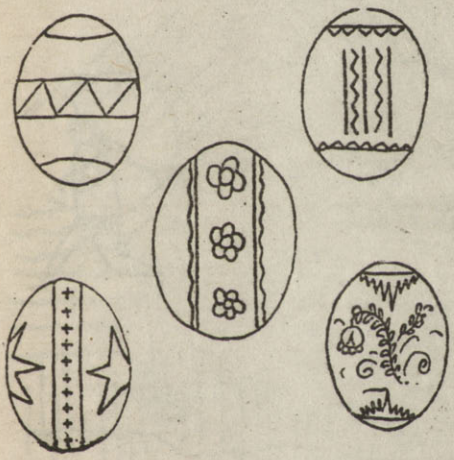

Húsvét harmadik napján, kedden Kárpátalja magyarlakta községeiben az a szokás járja, hogy a lányok visszalocsolják a fiúkat. Miért is alakulhatott ki ez a tradíció? A lányok várják a fiúkat, legényeket, hímestojást készítenek számukra. Vannak mégis olyan lányos házak, ahová kevesen vagy senki sem tér be locsolódni. Ekkor a lányok összeülnek és bosszúból, kioktatásból, vagy csintalanságból, de megtáncoltatják a fiúkat.

Hej, reszelő ...

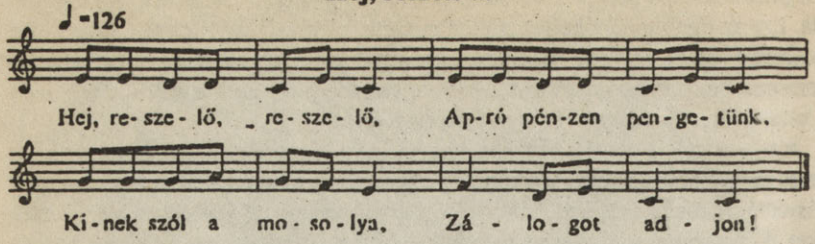

A gyermekek körben állnak vagy járnak, a kör közepében egy közülük, a "bíró" figyeli, ki mosolyodik el. Aki elmosolyodik, az zálogot ad.

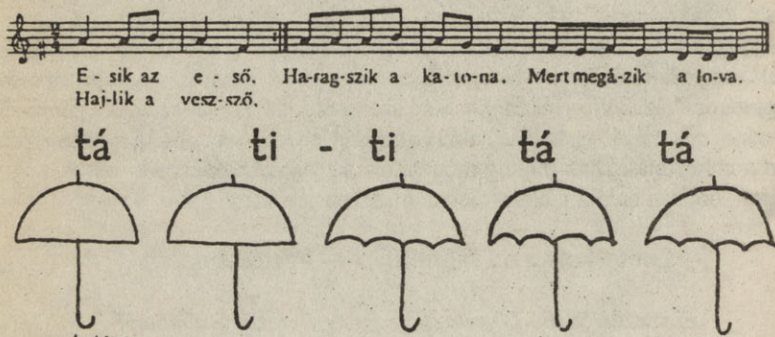

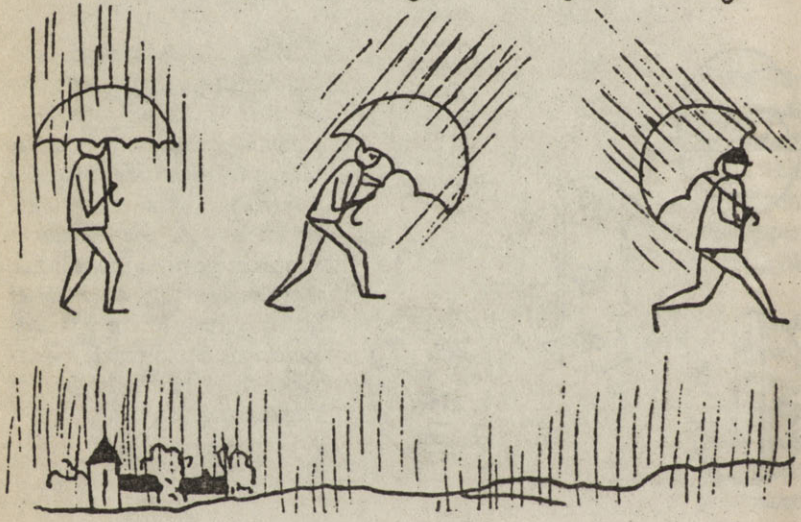

Janicsák István

Zivatar

Villám vágtat vad zivatarban
Csattog a lópata, dörren az ég.
Felhők futnak, jaj csoda baj van,
Hirtelen föld alól jött a sötét.
Szél zúg, fújtat, gyötri a fákat,
Búvik a földre a róka poronty.
Hulló zápor mossa az ágat,
Messzire jajdul a birkakolomp.

Megjöttek a fecskéink

Még abban az órában, amikor megérkeztek, hozzáfogtak a fészekrakáshoz. Az eresz szögletében ragasztották meg a kis fészküket sárból, szalmatöredékből. S ahogy a sarat hordták, minden mozdulatuknál mondtak valamit:

— Vakolat van–e még? — Van elég!
— Fuss szalmaszálért, picike!
— Hozom én izibe! — Cvikk, cvikk, cvikk!
— Mitetszik? — Jó ebéd tetszenék!
— Mi legyen az ebéd? — Bogaracska, legyecske.

— Kisfecske, gyere csak
a kertbe, gyere,
gyere, gyere!

Huss, azzal ki a kertbe, ahol igazán terített asztalt találtak. Csak a szájukat kellett tátogatni: szinte magától hullott bele a sok bogár. El is pusztították őket egy hét alatt. Még az utcánk tájékáról is eltakarodott a sok bogár, olyan rendet tudtak tartani a mi kis fecskéink.

Móra Ferenc

Fecs - két lá - tok,
Szep - lőt há - nyok, selymet gombo - lyí - tok.

A dalt körben állva éneklik és játsszák. A "szeplőt hányok"–nál arcukról szeplőt mosnak; a "selymet gombolyítok"–nál a gombolyítást ritmikus mozdulatokkal utánozzák.

Mit tudtok a gólyáról?

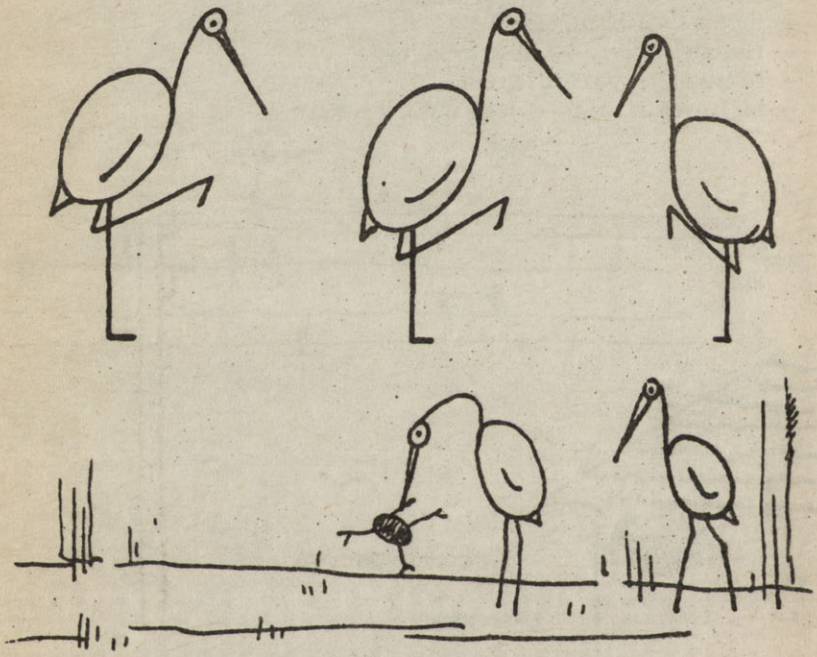

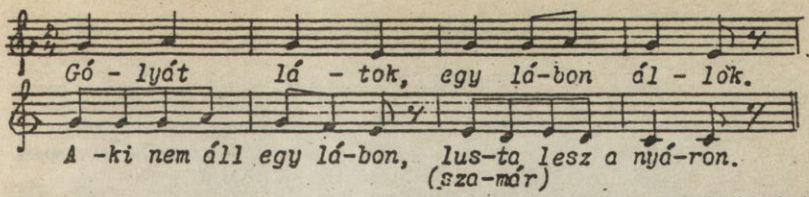

Játék: Egy lábon állva, titi Tá ritmusegységeket ütemezve kell elénekelni a dalt. Aki hibázott, elénekelheti két lábon állva, de behunyt szemmel. Minden hibáért zálogot kell adni.

Labdázó: Egyenlőre, két kettőre, három hatra, hat kilencre, üsd ki tízre, tizenegyre!
Gyertyatartó, vaskoppantó,
Egy a falba, tíz a földre!

Szólásmondás: Van aki állandóan tanácsot kér, de azt sohasem fogadja meg.
— Önmagunkkal a legnehezebb szembenézni.

MÁJUS

Májusban virágba borul a termeszet.
Minden gyermek egy csokor virágot
ad anyukájának május első vasárnapján,
ANYÁK NAPJÁN

Hagyományok, népszokások

Május 1.

Május elseje tulajdonképpen a májusi–pünkösdi ünnepkör évadkezdő napja. Ennek a napnak valamikor legszebb mozzanata volt a májusfa–állítás. A május 1–jén állított, szalagokkal díszített fát pünkösdkor bontották le.

Fagyosszentek — Zsófia napja (május 12., 14., 15.)

Május középső napjainak a tavaszi ünnepkörben nincsenek dramatikus szokásai. Ezek inkább a hiedelmekről, jóslásokról váltak ismertté.

Orbán napja (május 25.)

Orbánt, akárcsak a fagyosszenteket, veszedelmes napnak tartották elődeink. "Ha Orbán napján hideg van, akkor az még megfagyasztja a szőlőket".

Keresztjáró napok

Az áldozócsütörtök előtti három napot nevezik keresztjáró napoknak. A hivők a templomban gyülekeznek és onnan indulnak a határban elhelyezett szakrális emlékekhez.

Pünkösd

Pünkösd, a május 10–e és június 13–a között mozgó ünnep, mely alkalmasnak bizonyult a tavaszi és nyári napforduló ősi európai szokásainak és hiedelmeinek a továbbélésére. Ide sorolhatók: a pünkösdi király választás, falujáró köszöntés, pünkösdölés, királynéjárás.

Anyák napjára

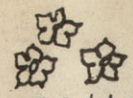

m r d l, s,

Ringatózva

Szónyi Z.–Járdányi P.

30

1. Or - go - na á - ga, ba - rackfa vi - rá - ga,

Öl - töz - ze - tek új ru - há - ba,

A - nyák nap - ja haj - na - lá - ra,

Il - la - to - san.

2. Zúgja az erdő, susogja a szellő,
Üzenik az ágak, lombok:
Légy te mindig nagyon boldog,
Édesanyánk!

Anyák napja hajnalán

l s m r d l,

Mérsékelten

33

1. Hajnalban a pa - tak partján friss vi - rá - got szed - tem,

Mind, mind é - des - a - nyám ab - la - ká - ba tet - tem.

2. Csilingel a harangvirág, hajladozik szára,
Mind azt hajtogatja: ünnep virradt mára.

Májusi cserebogár

Kora nyáron megjelenő vörösesbarna kártékony bogár. Lemezes csápú bogarak nemzetsége.

A gyerekek seprűvel, lapáttal űzik, kergetik ezeket a májusi bogarakat, amelyek pár nap alatt a szürkület beálltával szinte ellepik a teret, utcát, udvart. Mit tudtok még róluk?

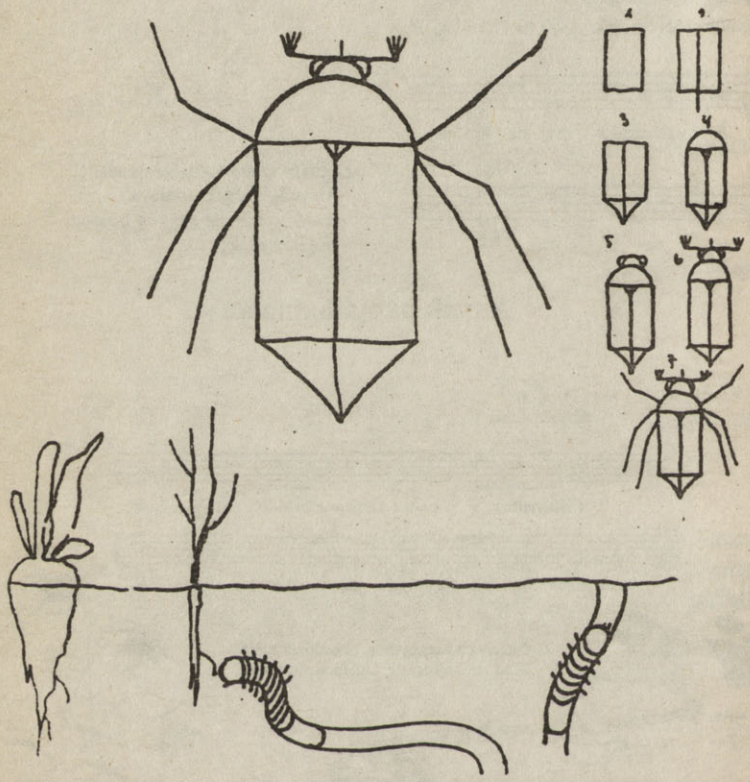

Buda Ferenc *Árpa István*

Bogár

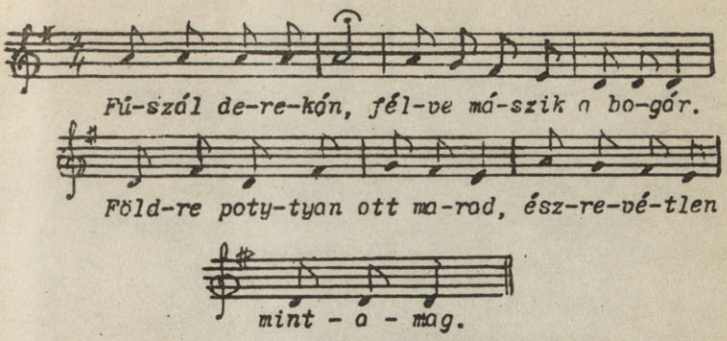

Tanuljunk rajzolni békát!

Weöres Sándor

Békák

Brekeke brekeke brekeke!
Gyere bujj víz alá ha szeretsz!
Idelenn soha sincs vad idő!
Idelenn sose hull az eső!

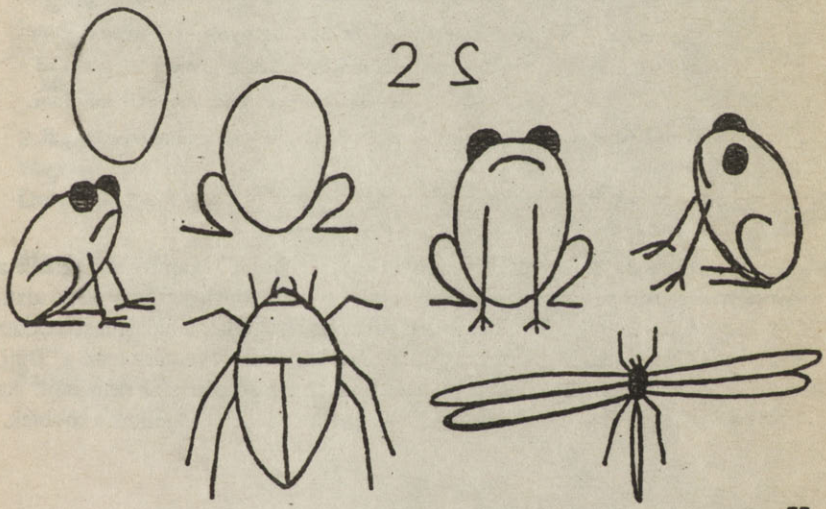

Zelk Zoltán

Békabarát

Ha vízipók jő a tóra,
és ha légy nádra száll:
tátva bukik ki a vízből
már ezer békaszáj —
este is csak azt zokogjuk:
— Brekeke, brekeke,
szegény béka nem lakik jól
sohase, sohase ...

Hogyha nékem szárnyam lenne,
istenem, istenem!
Fönn szálldosnék én a légi
réteken, réteken,
amíg édesízű léggyel,
szúnyoggal jóllakom —
s megpihennék és brekegnék
erdei ágakon ...

Találós kérdések: Melyik állat tud szőni?
Melyik állat tud alagutat fúrni?
Melyik állat tud sárból házat építeni?

Hidasjáték

Itthon vagy–e...

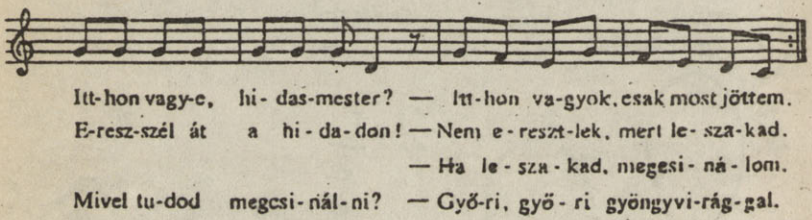

Két gyermek összefogott és felemelt kézzel "hidat" (kaput) tart. Ezek a hidasmesterek. A többiek — a párbeszéd után — kezet fogva átbújnak a híd alatt. Az utolsó (utolsó kettő) előtt a híd lecsapódik. Az elfogottak a hidasmesterekhez állnak. Így fogy a lánc, és gyarapszik a híd. A felelgetős szövegrész után a "Bújj, bújj ..."-t kezdik énekelni. Addig bújnak, míg az utolsó pár is át nem bújt. Az utolsó párból lesznek az elsők, ők kezdik az éneket, nekik felelgetnek a többiek.

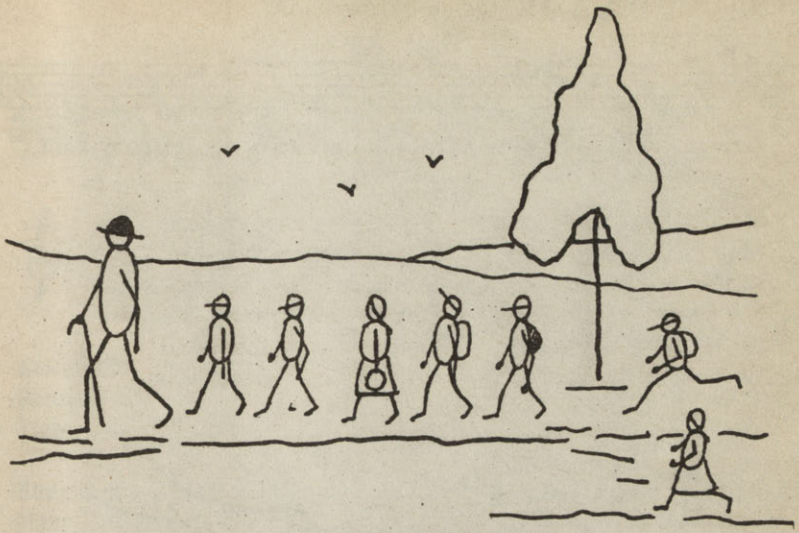

Osztálykirándulás

Kodály Zoltán

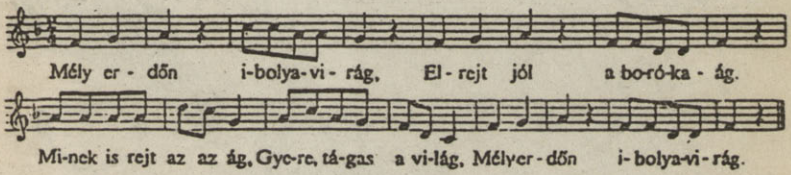

2. Lombos fán fütyül a rigó,
Napfényben dalolni de jó.
Dalolj vígan, te rigó.

Télen-nyáron az a jó.
Lombos fán fütyül a rigó.

Mondóka: Hátamon a zsákom, zsákomban a mákom. Mákomban rákom, kirágta zsákom, kihullott a mákom. Ki szánja meg károm? Legjobban a rákom. Szedje fel a mákom.

Szólásmondás: Néhány jó szóval, amely nekünk semmibe sem kerül, sok barátot szerezhetünk. Olyan a lelkiismereted, mint a pontosan járó óra. De jaj annak, aki letöri mutatóit!

Hol jártál, báránykám?

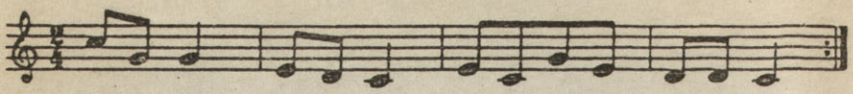

1. Hol jár - tál, bá-rány-kám? Zöld me-ző-ben, asszony-kám.

Kérdés:	*Válasz:*
2. Mit et–tél, bá–rány–kám?	Édes fü–vet, asszony–kám.
3. Mit it–tál, bá–rány–kám?	Forrás–vizet, asszony–kám.
4. Ki vert meg, bá–rány–kám?	Szomszéd legény, asszony–kám.
5. Mi–vel vert, bá–rány–kám?	Fütykösbottal, asszony–kám.
6. Sír–tál–e, bá–rány–kám?	Sírtam biz én, asszony–kám.
7. Hogy sír–tál, bá–rány–kám?	Ehem–behem, asszony–kám.

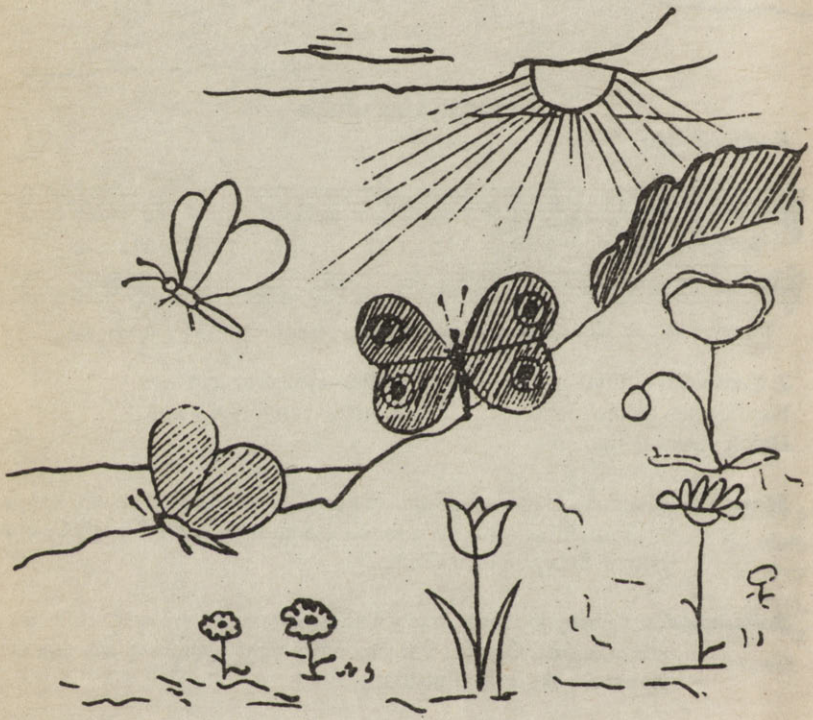

Katalinka dallamváltozat

Gyermekdal

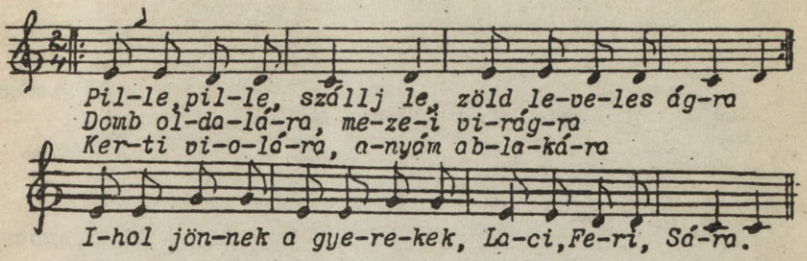

Kiolvasók:

Beregszászban volt egy bolt, abban mindenféle volt:
Tinta, penna, papiros, eredj ki, te kis piros.

Elment apám almát szedni, elfelejtett zsákot vinni.
Hány zsák kell? — Mondd meg te!

JÚNIUS

Júniusban az ember
szívesen kirándul
vidékre.

Hagyományok, népszokások

Medárd napja (június 8.)

Helyenként a Medárdot az utolsó fagyosszentként emlegetik. Mások szerint: ha Medárd napján esik, akkor negyven napig esik.

Úrnap

A tavaszi ünnepkör tulajdonképpen a pünkösd után következő második hét csütörtökjén tartott Úrnappal zárult. Az úrnapi körmenet elterjedésével szokássá vált a katolikus falvakban a rózsaszirmokat begyűjteni és az oltári szentség körülhordozása alkalmával ezeket a szirmokat hinteni. A legények az erdőből zöld gallyakat hoztak.

Iván napja (június 24.)

Érdekes ennek az ünnepnek a megtartása. Főképpen a szláv nemzetiségüek körében elterjedt. Ugyanakkor a palócok is ragaszkodnak hozzá. A tűz tisztelete a népszokások széles skáláján jelentkezik.

"Ivánkaugrás" — (nagyon ritka hagyományjelenség Kárpátalján.)

A Szent–Iván–i ünnep legfontosabb mozzanata a tűzgyújtás; célja legfőképpen a megtisztulás és szerelmi jóslás volt. Az Iván napjával kapcsolatos szokások és hiedelmek az ukrán folklór legkiemelkedőbb elemei közé tartoznak.

Péter—Pál napja (június 29.)

A nyári napfordulóra emlékeztető Szent Ivánon kívül június második jeles napja Péter—Pál volt. A régiek ezt az aratás kötelező kezdő napjaként tartották számon. Ehhez a naphoz kötődnek az aratási szokások.

Szénagyűjtés

Széna — lekaszált és megszárított fű, vagy más takarmánynövény mint állati eledel. Szénaboglya — szénából rakott kupola alakú rakás.

A lekaszált száraz szénát összegyűjtik, boglyába rakják és valamivel később (néha csak télen) behordják. A szénának nagyon kellemes illata van.

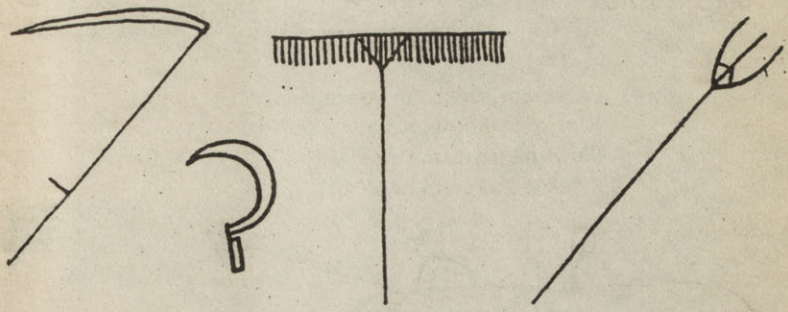

Ne nézz hátra

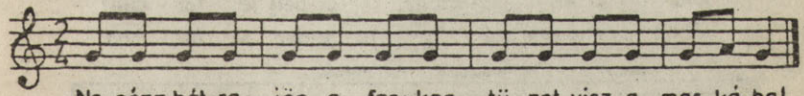

Ne nézz hát-ra, jön a far-kas, tü-zet visz a mar-ká-ba!

Játék: a szénagyűjtés közben pihenés helyett a gyerekek a puha szénában játszanak. A gyermekek körbe állnak. Egyikük a körön kívül jár csomóra kötött kendővel. Valakinek a háta mögött észrevétlenül ledobja és futni kezd. Az illető utána ered és addig kergeti, amíg az be nem áll az üresen maradt helyre. A játék így többször is megismételhető újabb szereplőkkel.

Janicsák István

Szekerem

Szekerem, szekerem lassan jár.
Kereke nyikorog, jó nagy a sár.
Paripám, paripám táncot jár,
kerekes szekerem hintó már.

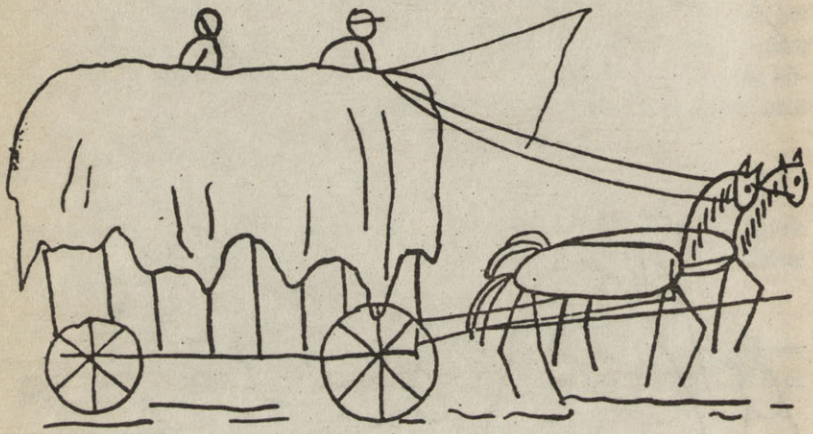

Szemelvény a "relatív" szolmizációból

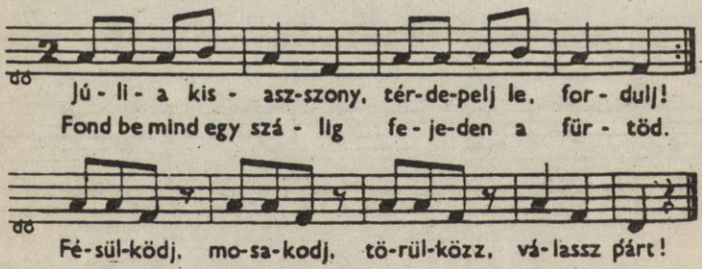

Játék

A gyerekek körbeállnak, középen "Júlia" áll. Mindenki együtt énekel, a szöveget Júlia el is játssza, féltérdre ereszkedik egy társa előtt, hajat fon, fésülködik, mosakszik és a kezét nyújtja annak, aki előtt térdel. Az felsegíti és beáll a körbe Júlia helyett. Ha a gyerekcsoport nagy létszámú, akkor 3–4 Júliát is választhatnak.

Ha már jól tudjuk a dalt, kottáról szolmizálva is énekelhetjük.
Vigyázzunk a nyolcad szünetre!

Csűrdöngölő

Kárpátaljai népi játék

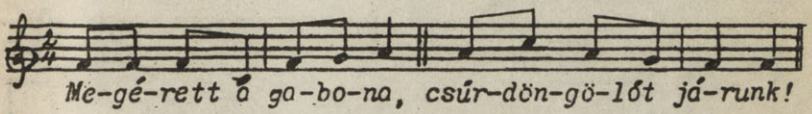

Be–gyűjtjük az é–le–tet, ...
Minden legény mezítláb .....
Cifrán faragott bottal .....
Így, úgy, erre, meg arra .....

A gyerekek valamit hallottak a csűrdöngölésről, de nem ismerték annak tartalmát. Így hát János bácsi (mindenki nagyapója) megtanította a gyerekeket (unokákat) a "csűrdöngölő" táncra.

Kellékek: vastag fadorong (ásónyél pl.), melynek tetejében két vagy három kis csengettyű zenél. Körbe járva, meg–megállva, taposva és döngölve a földet az előénekes megkezdi a táncjárást, majd a többiek felelgetős formájában ugyanazt a választ — "csűrdöngölőt járunk" — éneklik.

A lépések: taposás, fordulások, meg–megállás szabadon választott lehet, a fő a pontos metrum és ritmusegységek betartása.

A ruházat: lengőszárú nadrág, burjúszájú ing, árvalányhajas fekete kalap.

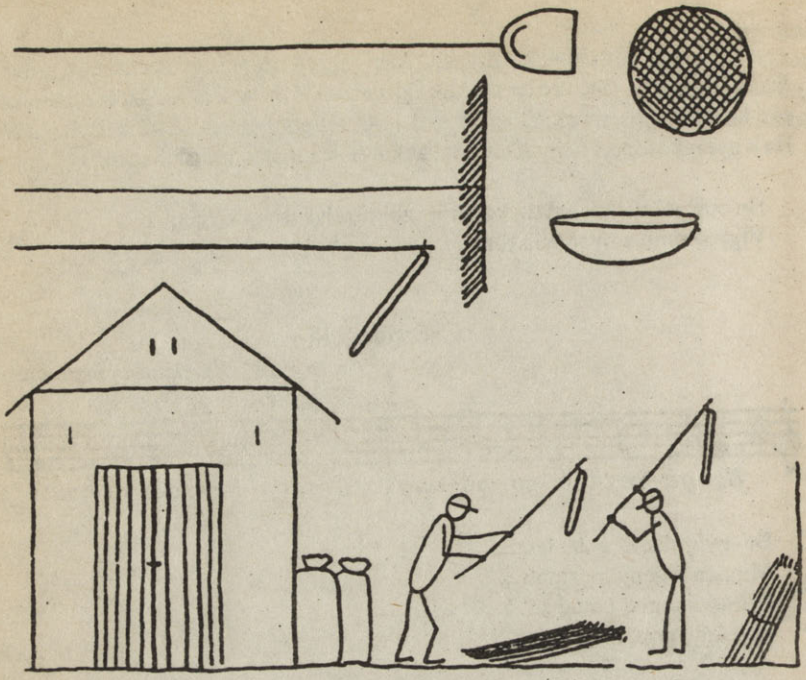

A reggeli napsugár

Kárpátaljai gyermekdal

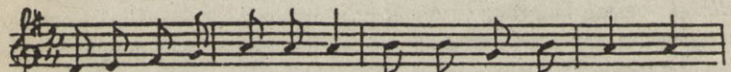

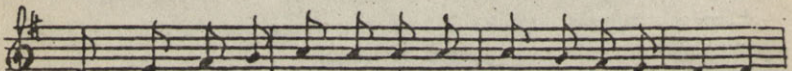

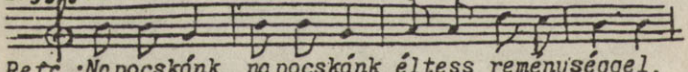

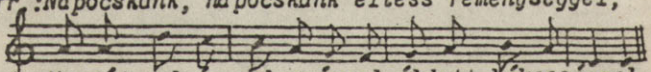

Tábortűznél

Halkan, kicsit lassan

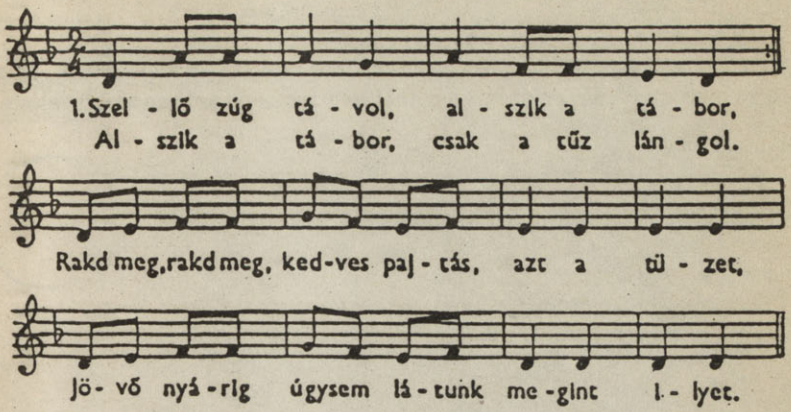

2. Éledő tűznek felcsap a lángja,
Csendül a nóta, hív búcsúzásra.
Dalolj, dalolj, kedves pajtás, hangod szálljon.
Messze zengjen énekünk az esti tájon.

3. Hamvadó tűznek lankad a lángja,
Ránk borul már az éjszaka fátyla.
Jó éjszakát, kedves pajtás, békés álmot,
Jövőre a tábortüzet újra látod!

JÚLIUS

A forró júliusban kellemes a falatozás az árnyas fák alatt.

Ehhez a hónaphoz szinte egyetlen dramatikus szokás sem kapcsolódik. Ez a hónap a mezőgazdasági munkák legtöbbjét öleli fel, kevés idő van az ünneplésre.

A játéktanítás főbb szempontjai:

A népi játékoknak nincs külön módszerük. A játékpedagógiai elvek minden játék tanítására egyformán érvényesek, ezért a didaktikai és metodikai alapelveket a népi játékok tanításánál is be kell tartani. A játékok kiválasztásánál ügyelni kell arra, hogy azok a játékosok egyéniségének, testi és szellemi képességeinek megfeleljenek.

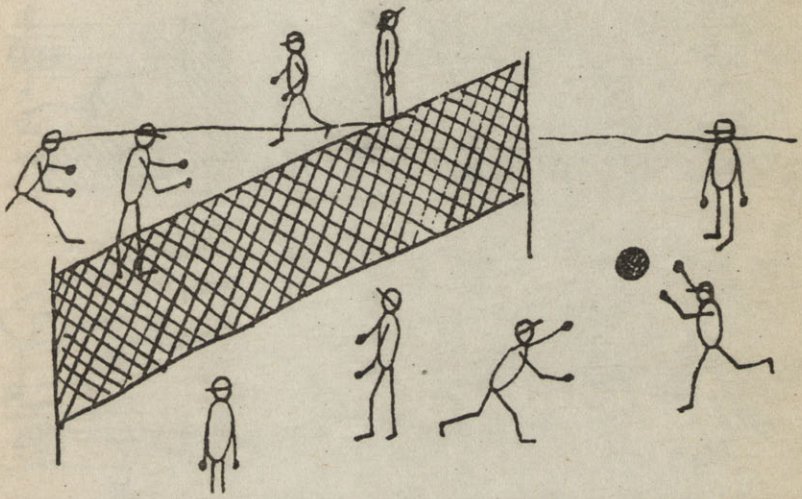

A fogó–bújó játékokban a menekülés–üldözés és az "érintés" mozzanata ismétlődik. Az érintésnek, vagy fogásnak különös jelentősége van: ősi szokás maradványa. Az érintett személy új szerepet kap, vagy kiesik a játékból. A játékokban sok a futás, esetenként egyszerű tárgyakat is alkalmaznak (bot, kendő stb.)

A csoportos labdajátékokban egy vagy több kijelölt, vagy önként jelentkező játékos kerül szembe a többiekkel. A kiválasztott játékos szerepe lehet előnyös, kedvező. Ebben az esetben mindenki igyekszik a helyére kerülni. Lehet hátrányos, alantas szerep, amelytől ő és minden sorra kerülő társ igyekszik megszabadulni.

Néhány játékban a csoport tagjai elfogynak, kiesnek, vagy sorban a kiválasztott játékos mellé kerülnek, ahol új feladatot kapnak.

Rekkenő meleg

Szalai Borbála verse

De rekkenő ma a meleg!
Elviselni alig lehet!
Kifakult az ég azúrja,
felhők mögé, hej, de bújna!
Ám nincs felhő, s szellő sincsen,
tikkadt, alélt, bágyadt minden.
Felnőtt, gyermek piheg, izzad,
enyhülést most csak a víz ad.
Mért búsultok, kis virágok?
Gondoltam én tireátok!
Tudom ám, hogy mi a dolgom!
Szomjatokat el is oltom.
Itt a friss víz, hörpintsetek!
Virítsatok, zöldüljetek!

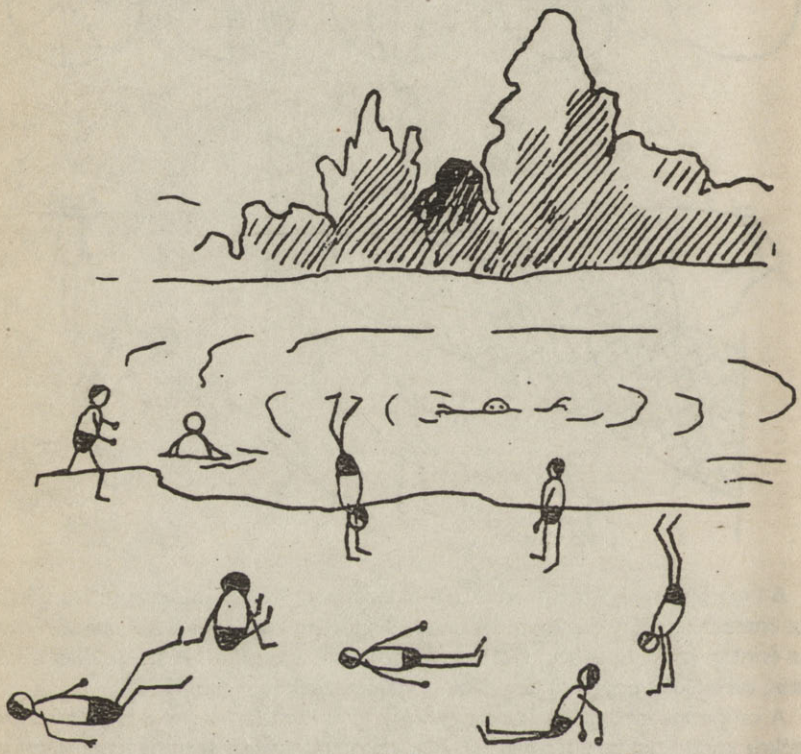

A parton pihenve ne unatkozzál, inkább gondolkozzál és alkoss véleményt:
Bölcsességfoga a legostobábbnak is lehet.
Türelem rózsát terem — tövis nélküli rózsát a türelem sem terem.

A tolvajnak szabad pihennie, de az őrnek nem!

A legnehezebb valakitől olyat kérni, amit annak kérés nélkül is meg kellett volna tennie.

Ha mást furfangosan becsapunk azt ügyességnek nevezzük. — Ha minket csapnak be, azt rosszindulatnak ítéljük.

A tudatlanság nem bűn, de a bűnre legtöbbször a tudatlanság vezet.

Weöres Sándor *Kodály Zoltán*

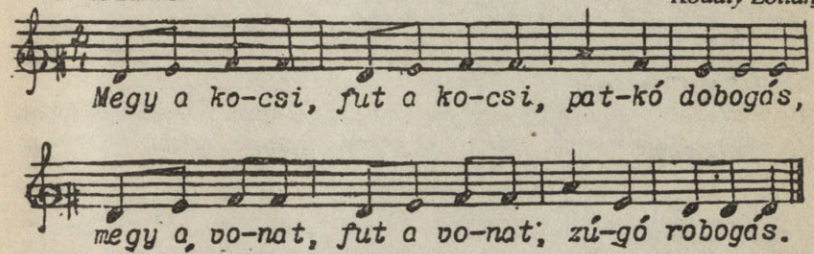

Vajon hová fut a kocsi három falun át?
Vajon hová fut a vonat völgyön, hegyen át?
Kilitibe visz a kocsi rönköt, tüzifát,
Akaliba visz a vonat óbort, gabonát.

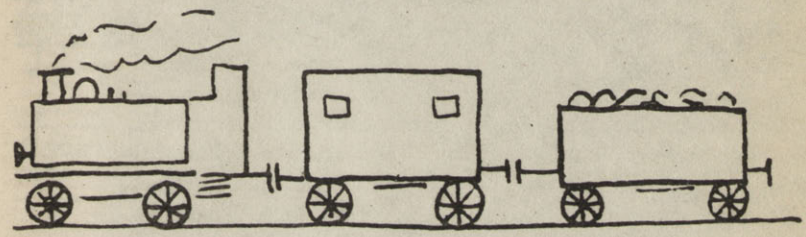

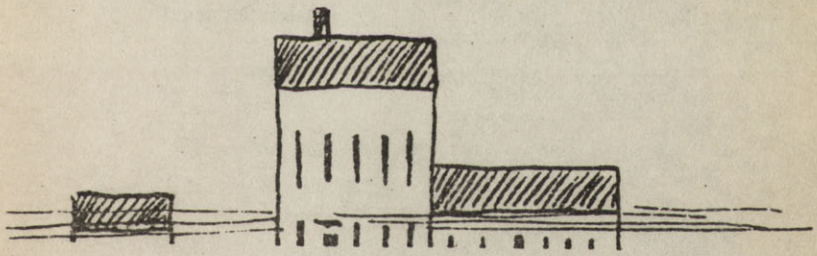

Gyermekdal *Népies változat*

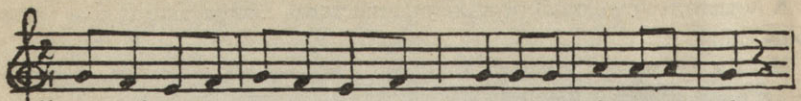

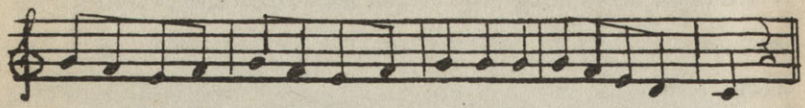

Szólásmondás

Bárhogy dicsérnek szembe, nem biztos, hogy szeretnek is. — Minél többet tudsz megbocsátani másoknak, annyival jobbnak érezheted magad.

Dupka György

II. Rákóczi Ferencre emlékezve

Főhajtás a Dolhai emlékmű előtt

Lent a Borzsa völgyében
Jaj, ez a kőoszlop,
Az idő viharában
Mióta áll posztot?
Jaj, ez a közös sírdomb,
Hányszor elfeledtük,
A korfordulók éjén
Hányszor felfedeztük?
Jaj, lent sok nyalka kuruc
Csontja villog össze,

Magyarok és ruszinok
Őszülnek a földbe!
Jaj, kőbe vésett sorok
Két nyelven rímelnek,
Holdtalan boltozatban
E dalra még figyelnek?
Hej, kétfelől hallották
A zöldtornyos hegyek:
Ma mind a két nemzet
Hajtson itten fejet!

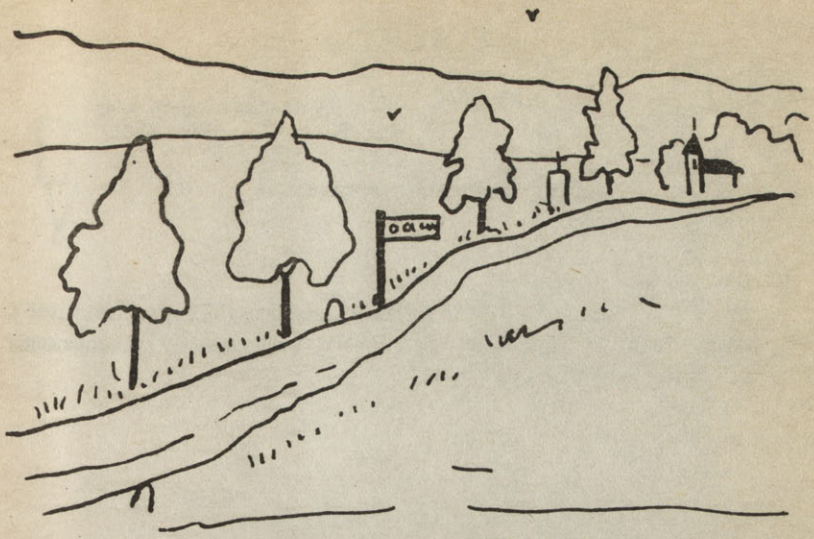

Ruszin kurucok dala

Dolha 1703—1705 *Kuruc népdal*

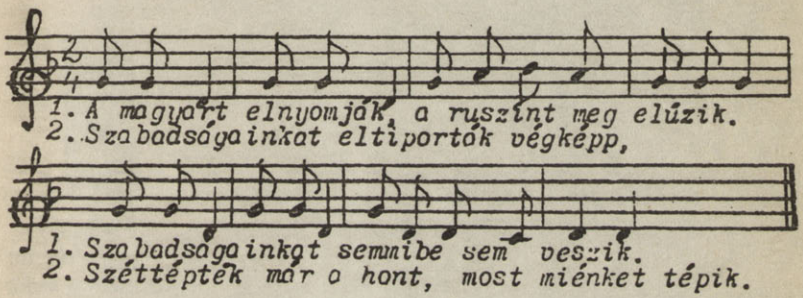

AUGUSZTUS

Augusztusban a legjobb dolog
fürödni vagy a vízben hűsölni.

Hagyományok, népszokások

Augusztusi jeles napok

Augusztus 10–e Lőrinc napja, mely időjóslással kapcsolatos (főképpen "uborkával"). 15–e Nagyboldogasszony napja. A néphit szerint Nagyboldogasszony közbenjárásától várták a családban a gyermekáldást.

Az elveszett dallam

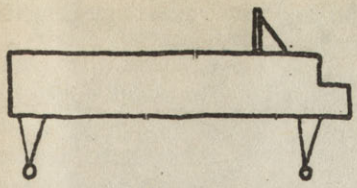

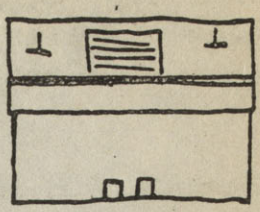

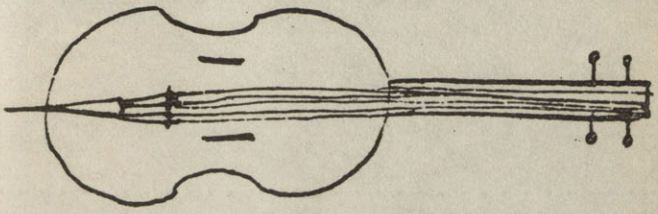

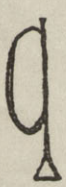

Egyszer volt, hol nem volt... Nem is olyan régen, nem is olyan messze, itt a mi városunkban volt egy mosolygó szemű, vidám kisfiú — Péternek hívták. A többi gyerekhez hasonlóan ő is szeretett játszani, futkározni, jókat enni, iskolába is szívesen járt, de ott legjobban az énekórát szerette. Maga is sok dalt ismert és énekelt, s a rádió, TV zeneszámait és hangversenyeit gyakran hallgatta. Pajtásai tréfásan el is nevezték "Muzsikus Péternek". Ez a név rajta is ragadt, s ma mindenki így ismeri.

Egy szép vasárnap délelőtt Muzsikus Péterkét szülei magukkal vitték egy zenekari hangversenyre. Péter nagyon örült, s egész úton azon tűnődött, milyen is lesz az, hogyan is "csinálnak" hangversenyt? Eddig csak rádión hallott ilyent és nem tudta elképzelni, milyen is valóban.

Péterke csak az itt látható hangszereket ismerte. Talán közületek valaki ezeket és más hangszereket is felismer.

Játsszunk szembekötősdit. Akinek a szemét bekötöttük, annak ki kell találnia, hogy milyen hangszeren játszotta a tanító a dallampéldát. Ugyanezt megtehetitek, kitalálhatjátok, ha bekötött szemmel megmondjátok ki énekel!

Egyszer volt

Részlet Patay László—Reich Károly Sárga csikó, csengő rajta c. könyvéből

Egyszer volt, hol nem volt, nem is olyan régen volt. Kerek erdő közelében, selyempázsit közepében éldegélt egy bársonyszájú, aranyszőrű, szellőlábú, táncoskedvű kiscsikó.

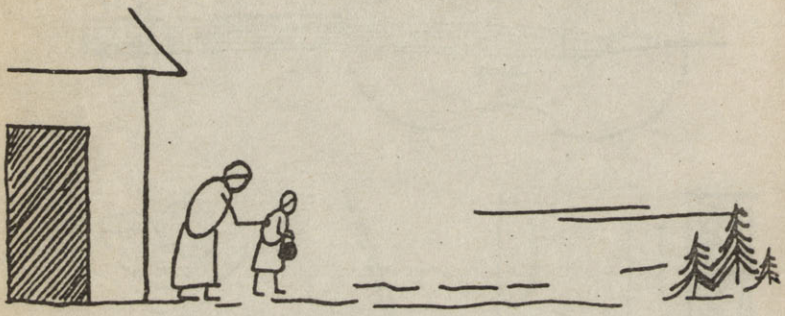

Az még hagyján, hogy ott éldegélt, hiszen hol is élnének máshol a csikók, de ez az egy abban különbözött a világ összes többi csikajától, hogy Palkóé volt. Csakis és kizárólag az övé! Legalábbis a vakáció tartamára. Mert Palkó városi fiú volt, és ugyan mit is keresett volna egy csikó a Mária utcában? Palkó élt–halt a lovakért, és alighanem egy szikrányit se bánta volna, ha valamivel előbb

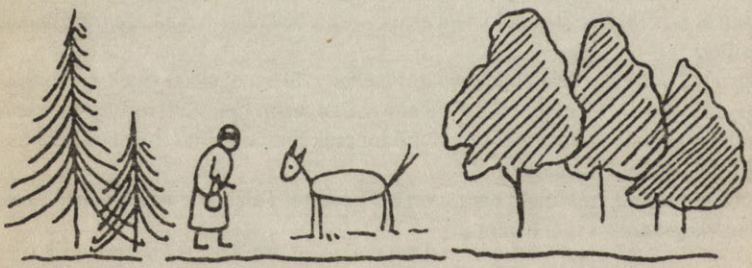

születik. Olyan időkben, amikor még "a lovak szeme között nyugodott a világ gazdagsága" — ahogy valaha a virágos nyelvű arabok mondották. És igazuk is volt. Akkor még sem a vasutat, sem az autót nem ismerték az emberek, s jó három–, négyezer esztendőn át elképzelhetetlen volt ló nélkül az élet.

Lóval szántottak–vetettek, nem cséplőgép vagy kombájn pergette ki a szemeket a kalászból, lovak jártak körbe–körbe a szérűre terített kévéken, s úgy nyomtatták a gabonát. Még a malomkerekeket is lovakkal forgatták sok helyütt, hogy liszt legyen a kenyérsütéshez.

Lovak húzta nehéz társzekeren szállították áruikat a kereskedők vásárról vásárra, és menetrend szerint közlekedő postakocsin utaztak az emberek. Persze az urak, a gazdagok nem! Azok puha rugózású hintókon, batárokon, pörgő kerekű féderes — rugós — kocsikon jártak. A parasztember pedig szekerezett.

(A folytatást elolvashatod a Sárga csikó, csengő rajta című kötetből. Móra Kiadó).

Kutlán István Ábécéskönyv

A vadrózsa

Zsuzsika az erdőben vadrózsát talált. Megszagolta a rózsákat. A legszebb rózsákat le akarta szakítani. A rózsafa megszólalt: — Zsuzsika! Ne bántsd szép virágaim! Ha leszakítod, elhervadnak. Jöjj ki értem ősszel. Ültess a kertedbe. A jövő tavasszal ott virítok.

Zsuzsika megsajnálta a vadrózsát. Nem tépte le virágait. Ősszel elment érte. Elültette virágos kertjébe. A következő tavasszal a kis rózsafácska tele volt szebbnél szebb rózsákkal.

Közmondás: Az a legerősebb ember, aki önmagát is meg tudja győzni! — (Ezt tette Zsuzsika is) —.

Szalai Borbála

Rózsafa, almafa

Kárpátaljai gyermekdal

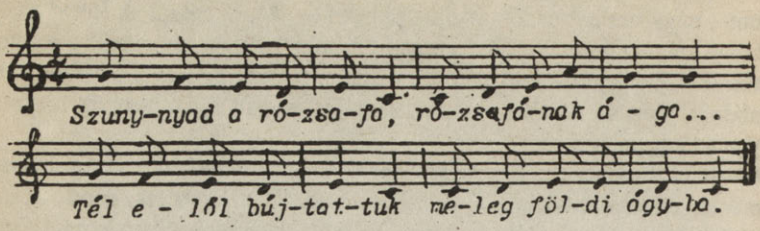

Ráborul könnyedén hantolt takarója s békésen alszik
most, álmodik a rózsa.
Bezzeg az almafa, almafának ága, százszor is felrezzen,
nyugtalan az álma.
Ne búsongj, almafa, almafának ága, duzzadó rügyeid
lágy szellő dajkálja.
Altatót dudorász, neked szól e nóta — szunnyadj el
almafa, s álmodj mint a rózsa!

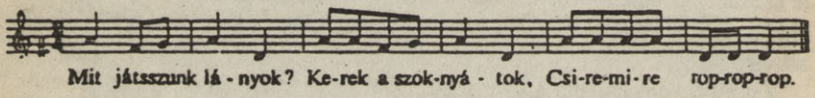

A gyerekek körbe járva énekelnek. A "csire–mire" szövegnél mindenki körbe fordul, a "rop–rop–rop"–nál hármat tapsolnak.

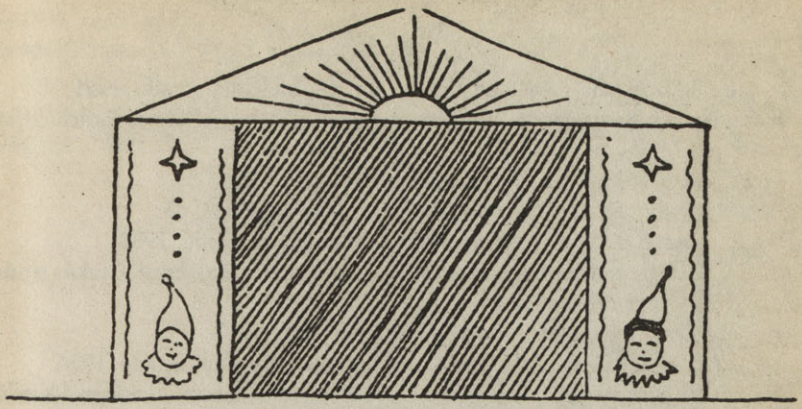

Szalai Borbála

Bábszínház

Ez a ház
bábszínház,
van színésze,
több mint száz!
De micsoda
fura bábuk!
Dróton jár a
kezük, lábuk.
Mulatságos,
mókás dolog:
a fejük is
dróton mozog.
Krumpliorruk
jól megtermett ...
Csuda vicces,
tréfás szerzet!

Kiszámoló: Bújj, bújj, itt megyek, tüzes lapátot viszek,
egyet szólok, kettőt szólok, harmadikra rátalálok!

Forrásmunkák és szakirodalom

A Magyar Népzene Tára I. Gyermekjátékok. Akadémiai Kiadó, 1951.

Forrai Katalin: A zene hatása a 3 éves gyerekek fejlődésére. Magyar Pszichológiai Szemle, 1977.

Forrai Katalin: Ének az óvodában. Zeneműkiadó, 1976.

Forrai Katalin: Szomszéd népek dalai. Tankönyvkiadó, 1965.

Dr. Kiss Áron: Magyar gyermekjátékok. Akadémiai Kiadó, 1984.

Kodály Zoltán: Kis emberek dalai (Weöres Sándor, Gazdag Erzsi, Csukás István szövegével). Zeneműkiadó, 1957.

Kodály Zoltán: Zene az óvodában. Zeneműkiadó, 1957.

Művészetre nevelés a családban 0—6 éves korig. Kossuth Kiadó, 1974.

Székácsné Vida Mária: A művészeti nevelés hatásrendszere. Akadémiai Kiadó, 1980.

Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában. Zeneműkiadó, 1982.

Lantos Rezsőné—Lukin Lászlóné: Ének-zene az általános iskola 1–2–3 osztálya számára. Tankönyvkiadó, Budapest.

Tolnai Gyuláné: Olvasókönyv, általános iskola 1. osztály. Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.

Romankovics András tanító, Romankovicsné Tóth Júlia tanító, Meixner Ildikó pszichológus: Olvasókönyv a b c olvasókönyv az általános iskola 1. osztálya számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1976.

Tünemény — fele mese, fele vers. Antológia fél évszázad magyar gyermekirodalmából 1940—1990. Móra Ferenc Kiadó, 1990.

Szalai Borbála: Giling–galang csengettyű. Kárpáti Kiadó, Uzshorod 1980. Gyermekversek.

Szalai Borbála: Dongó Dani danája. Móra Könyvkiadó, Kárpáti Kiadó Budapest — Uzshorod, 1969. Versek.

Járdányi Pál: Terefere Tercsi. Gyermekdalok Szőnyi Zoltán, Weöres Sándor és Károlyi Amy verseire. Zeneműkiadó, Budapest.

T. Aszódi Éva: Szivárvány. Mesék—versek—történetek—játék—sport. Móra Könyvkiadó. Budapest, 1967.

Weöres Sándor: ZIMZIZIM. Versek, Móra Kiadó. Budapest, 1969.

Weöres Sándor: Járj, baba, járj. Megzenésített versek. Összeállította Marcsányné Szalay Ottília. Zeneműkiadó, Budapest, 1987.

Varga Katalin: Gőgös Gúnár Gedeon. Versek és mesék. Móra Ferenc Kiadó, Budapest, 1979.

Dr. Árpa István: A beszéd és ének hangképzésének problémája az alsó osztályos tanulók zenei készségeinek fejlesztésében az USZSZK Kárpátontúli területe magyar tannyelvű iskolái példáján. Kandidátusi disszertáció. Budapest MTA 1984.

Dr. Árpa István: Ének–zene tanterv a magyar tannyelvű általános iskolák 1—4. osztálya számára. Kárpátaljai Területi Pedagógus Továbbképző Intézet kiadása. Ungvár, 1994.

SZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Віддруковано у ВАТ "Патент", м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101.
Замовлення 3902. Тираж 300.

97/87

INTER
mix